

WIE NIET LEEST, DIE NIET LEERT

De politieke polarisatie van dit moment dwingt tot een handelingskeuze: wegkijken of vechten. Ik kies voor vechten. Wie of wat is de vijand? Antwoord: de aan pathologische domheid grenzende onwetendheid van hen die het politieke systeem bevolken. Meer in het bijzonder het onaanvaardbare niveau van de leden van de Tweede Kamer. Mensen met een 'gewone baan' hoeven de *Deugdenethiek* van Aristoteles niet te kennen. De leden van de Tweede Kamer wel.

Door een al tientallen jaren durend fundamenteel gebrek aan kwaliteit in de Tweede Kamer verkeert ons politieke systeem in verval. Gedreven door mijn bestuurskundige verantwoordelijkheid 'val' ik dat verval verbaal aan en gebruik ik vier boeken als mijn 'wapens'.¹ Die moeten bestudeerd en toegepast worden om verder verval van ons politieke systeem te stoppen. Dan kan de schade aan de Democratische RechtsStatelijkheid van ons land worden hersteld en leiden tot een nieuwe balans tussen politiek en bevolking. Dit zijn de vier boeken:

Met de Aanvallen 1, 2a, 2b, 2c en 3 vul ik mijn persoonlijke handelingskeuze in. Ik daag anderen uit om zich te beraden op hun eigen handelingskeuze: wegkijken of meevechten.

mr. dr. Leo Klinkers
bestuurskundig adviseur
Den Haag, april – juni 2024

¹ De inzet van die boeken bij het aanvallen van het verval van ons politieke systeem is mijn persoonlijk initiatief en verantwoordelijkheid. Het zijn open bronnen die inhoudelijk van hoge kwaliteit zijn en naar mijn mening richtinggevend voor de manier waarop het verval van ons politieke systeem gestopt en omgekeerd moet worden. Dit impliceert geenszins dat de betrokken auteurs mijn interpretatie van de ernst van de zaak en de noodzaak, noch de wijze van mijn aanvallen delen.

Inhoudsopgave

“IK VAL AAN, VOLG MIJ” (1): WAAROM DEZE AANVAL?	4
<i>Inleiding</i>	4
<i>Geitenpaadjesbestuur</i>	4
<i>Aanpassing Artikel 3 Grondwet</i>	5
“IK VAL AAN, VOLG MIJ” (2a): WIE MOET MIJ VOLGEN?	6
<i>Inleiding</i>	6
<i>Boek van Frans Tonnaer</i>	8
<i>Zelfreflectie van de Tweede Kamer?</i>	10
<i>Het raamwerk van Tonnaers boek</i>	11
<i>Toelichting vooraf op het toepassen van Tonnaers Stellingen en Rechtsbeginselen</i>	13
<i>Het raamwerk van toedeling van Tonnaers Stellingen en Rechtsbeginselen aan Instituties</i>	14
<i>Domein 1: de Hoge Colleges van Staat</i>	15
<i>Domein 2: de Lagere Rechtsgemeenschappen</i>	16
<i>Domein 3: de Rechtspraak</i>	16
<i>Domein 4: de Beroepsverenigingen</i>	17
<i>Domein 5: de Gezondheid</i>	18
<i>Domein 6: de Welvaart</i>	19
<i>Domein 7: de Veiligheid</i>	20
<i>Domein 8: het Wonen</i>	20
<i>Domein 9: het Onderwijs en de Wetenschap</i>	21
<i>Domein 10: de Kunst en de Cultuur</i>	22
<i>Domein 11: de Media</i>	22
<i>Afronding bespreking en toepassing boek Tonnaer</i>	23
“IK VAL AAN, VOLG MIJ” (2b): WIE MOET MIJ VOLGEN?	25
<i>Inleiding</i>	25
<i>Boek van Peters Hovens</i>	25
<i>SamenWereld als verbinding tussen Leefwereld en Systeemwereld</i>	27
<i>Een verkenning over de vraag: wat is er allemaal aan de hand?</i>	28
<i>Volksoevereiniteit en Sociaal Contract</i>	29
“IK VAL AAN, VOLG MIJ” (2c): WIE MOET MIJ VOLGEN?	34
<i>Inleiding</i>	34
<i>Het boek van Ingo Piepers</i>	34
<i>De orthodoxe benadering van internationale relaties en dynamiek</i>	36

<i>De vorming van staten en machtsontwikkeling</i>	<i>37</i>
<i>Het internationale systeem</i>	<i>37</i>
<i>Doelstellingen en strategieën van staten</i>	<i>37</i>
<i>De ontwikkeling van de internationale orde en het machtsevenwicht.....</i>	<i>38</i>
<i>Patronen en trends</i>	<i>38</i>
<i>Oorlog, oorlogvoering en oorlogsdynamiek</i>	<i>38</i>
<i>Wat is er nu aan de hand? Een orthodox antwoord.....</i>	<i>39</i>
<i>Een nieuwe benadering van internationale relaties</i>	<i>39</i>
<i>Verval en vernieuwing van ecosystemen</i>	<i>40</i>
<i>Complexe en dynamische systemen</i>	<i>40</i>
<i>Faseovergangen en kritieke punten.....</i>	<i>41</i>
<i>Dissipatieve structuren</i>	<i>41</i>
<i>Groei, versnelling en eindig-tijd-singulariteiten</i>	<i>41</i>
<i>De contouren van een nieuw paradigma</i>	<i>43</i>
<i>Wat is er aan de hand? Een antwoord op basis van nieuwe inzichten</i>	<i>43</i>
<i>Alarm.....</i>	<i>44</i>
<i>Wat kunnen we nu doen en Wat moeten we nu in ieder geval doen?</i>	<i>45</i>
<i>Slot.....</i>	<i>46</i>
“IK VAL AAN, VOLG MIJ” (3): HOE MOET DAT DAN?	47
<i>Inleiding.....</i>	<i>47</i>
<i>De wetmatigheden van het proces van verval.....</i>	<i>48</i>
<i>De representatieve democratie als een electieve aristocratie.....</i>	<i>49</i>
<i>Wijziging Artikel 3 Grondwet</i>	<i>51</i>
<i>Hoe krijgen we de Instituties in beweging?</i>	<i>52</i>
<i>Een annotatie bij het begrip ‘Federale Staatsvorming van Europa’</i>	<i>54</i>

"IK VAL AAN, VOLG MIJ" (1): WAAROM DEZE AANVAL?

Inleiding

In april 2023 publiceerde ik mijn laatste boek. Dat gaat over de betekenisloze kwaliteit van onze politieke ambtsdragers in de Tweede Kamer. Het effect van een periode van 46 jaar politiek monopolie van CDA en VVD. Elk monopolie bederft. Een politiek monopolie het meest.

Het politieke ambt is het belangrijkste ambt ter wereld. Maar 'dé politiek', de manier waarop dagelijks dat ambt wordt uitgeoefend is de primaire oorzaak van de huidige politiek-maatschappelijke problemen. Niet de oplossing.

In een slijtageproces vanaf medio jaren zeventig raakte de Tweede Kamer grotendeels bevolkt met personen zonder enig besef van de grondslagen van het politieke ambt. Een ambt, dat als geen enkel ander ambt stoelt op **Rechtsstatelijkheid**. Dat stelsel steunt op zijn beurt op:

- o **Recht**, in de vorm van gecodificeerde principes en aanvaarde leerstukken van moraliteit, bakens die aangeven wat goed of fout is,
- o **Rechtmatigheid**, het resultaat van een correcte toepassing van die principes en leerstukken, en
- o **Rechtvaardigheid**, dat wat eenieder toekomt.

Geitenpaadjesbestuur

Met de komst van het 'geitenpaadjesbestuur' onder Rutte IV, het ter discussie stellen van hoekstenen van grondwettelijke rechtsstatelijkheid en het ondermijnen van de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht door de vier formerende politieke partijen na de verkiezingen van november 2023 werd een nieuw, maar slechts tijdelijk dieptepunt bereikt. Er dreigt een nog diepere val.

Bijvoorbeeld. Het voornemen om de problematiek van de 'asielopvang' te tillen naar het niveau van een 'asielcrisis' is een vorm van *détournement de droit*: het recht misbruiken voor een ander doel dan waarvoor het is geschreven. Dit getuigt van een aan kwaadwilligheid grenzende onbenulligheid waardoor het bovengronds 'geitenpaadjesbestuur' gaat doorzakken naar ondergronds 'wormgatenbestuur'. Rechtsstatelijkheid zal dan wegzakken in de *sinkhole* die de wormgaten veroorzaken.

Doorgaan met het bevolken van de Tweede Kamer met populisten, nationalisten, neofascisten en anderen zonder diepgaande kennis van, en inzicht in de grondslagen van het politieke ambt voor het waarborgen van een weerbare democratie, is de weg naar een heerschappij van het gepeupel, een ochlocratie.

Daarom beschrijf ik in dat boek onder meer het nut van - en de noodzaak tot - aanpassing van Artikel 3 van de grondwet: *'Alle Nederlanders zijn op gelijke voet in openbare dienst benoembaar'*. De gangbare interpretatie hiervan is: "Je hoeft niet met een diploma (kennis/inzicht) en met een medisch attest dat je mentaal en moreel geschikt bent aan te tonen dat je tot dat ambt gekwalificeerd bent".

Die interpretatie is niet langer houdbaar.

Aanpassing Artikel 3 Grondwet

Dat boek beschrijft o.m. het noodzakelijke traject om met aanpassing van Artikel 3 Grondwet de Tweede Kamer op het niveau te brengen dat past bij de hoogste gezagsdragers van ons land. In 'Aanval 3' werk ik dat verder uit.

Een herziening van Artikel 3 is temeer noodzakelijk nu nog steeds geen gevolg is gegeven aan een bijzonder aspect uit de Memorie van Toelichting op de herziene tekst van Artikel 3 bij de grondwetsherziening in 1983, namelijk dat ook vreemdelingen tot onze openbare dienst benoembaar zijn. Ga daar maar eens op kauwen.

Wie mijn zorgen deelt over het verval van het politieke systeem en de chaos die dat in onze democratie veroorzaakt vraag ik om dit essay 'Wie niet leest, die niet leert' te verspreiden. Leg verbindingen. Laten we daarna de balans opmaken van de reacties.

"IK VAL AAN, VOLG MIJ" (2a): WIE MOET MIJ VOLGEN?

Inleiding

Eerst even terug naar de Aanval 1.

Met verbale aanvallen op het politieke systeem – meer in het bijzonder op het disfunctioneren van de Tweede Kamer – wil ik een omvattend proces op gang brengen om de bezetting van die Kamer op een aanzienlijk hoger kwaliteitsniveau te brengen dan wat die 150 leden momenteel presteren. Er zitten zeker wel aardige en wellicht ook waardige personen in de Kamer, mensen van goede wil en met het verstand op de juiste plaats, maar als collectief is die hele groep slechter dan ooit. Zeker in het licht van de dreigingen die onze samenleving splijten, de dreigingen die Europa verscheuren en de dreigingen in geopolitiek opzicht.

De huidige Tweede Kamer is onvoldoende bekwaam en geschikt om op die dreigingen te anticiperen en voldoende weerbaarheid op te bouwen tegen de mogelijke vernietiging van onze democratische rechtsstaat. De onbekwaamheid en ongeschiktheid worden gemarkeerd door 'geitenpaadjesbestuur' dat op zijn buurt vervalt naar 'wormgatenbestuur'. Ik lichtte dat toe in "IK VAL AAN, VOLG MIJ" (1): WAAROM DEZE AANVAL?

Het 'Waarom?'² van die verbale Aanval 1 was:

- Er is maar één allesomvattend doel van de staat, namelijk het bewaren van de RechtsStatelijkheid die hoort bij de pretentie een democratische rechtsstaat te zijn.
- Die vindt haar basis in geschreven Recht en aanvaarde Leerstukken.
- Wier behandeling ingekaderd wordt door de RechtMatigheid van het handelen van de Staat.
- Als gevolg waarvan RechtVaardigheid (dat wat eenieder toekomt) het resultaat moet zijn.
- Omdat de Tweede Kamer dat niet waarmaakt moet er een nieuwe Kamer komen die dat wel kan, een Tweede Kamer van een uitzonderlijk hoge kwaliteit.
- En die kan er alleen maar komen door eisen te gaan stellen aan de vereiste bekwaamheid en geschiktheid van politieke ambtsdragers.
- Wat op zijn beurt dwingt tot aanpassing van Artikel 3 Grondwet: *'Alle Nederlanders zijn op gelijke voet in openbare dienst benoembaar'*. Dat moet worden uitgebreid met een komma achter 'benoembaar', en vervolgens de tekst: *'behoudens ieders verantwoordelijkheid voor de wet'*.

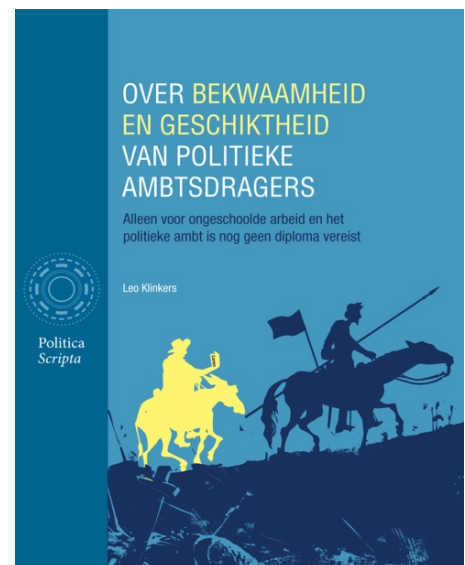
² In "IK VAL AAN, VOLG MIJ" 2a, 2b en 2c: WIE MOET MIJ VOLGEN? licht ik toe wie mij zou moeten volgen in die verbale aanval. In "IK VAL AAN, VOLG MIJ (3): HOE MOET DAT DAN? ga ik later in op de manier waarop een en ander georganiseerd kan worden.

- Die wet moet eisen van bekwaamheid en geschiktheid voor het ambt van politieke ambtsdragers formuleren. Ik mijn boek formuleer ik 30 eisen van bekwaamheid en 26 voor geschiktheid.

Ik motiveer dit op grond van mijn beleidsanalyses en systeemtheoretische studie (sinds 1970) van, en werk in de praktijk van ons openbaar bestuur en de manier waarop dat stelsel als politieke systeem sinds medio jaren zeventig neerwaarts is geëvolueerd. Het staat niet langer garant voor de beoogde RechtsStatelijkheid, Recht, RechtMatigheid en RechtVaardigheid.

Voor de bewijsvoering van dit standpunt verwijs ik:

- naar mijn boek³ waarin ik aan de hand van systeemfouten van ons politieke systeem (na een 46-jarig politiek monopolie van CDA en VVD sinds 1977) aangeef waarom en hoe ons politieke systeem uiteenvalt na ongekende schade te hebben aangericht in de samenleving;
- en naar mijn Verzameld Werk in www.leoklinkers.nl waarin u kunt volgen met welke publicaties sinds de jaren zeventig ik dit verval van ons politieke systeem heb beschreven.

In 2006 werd ik nog eens gesteund in de juistheid van mijn analyses van het toenemend disfunctioneren van de Tweede Kamer toen een ervaren lid van de Kamergriffie mij toevertrouwde: *"Na elke verkiezing komt er een Tweede Kamer die nog slechter is dan de vorige."*

Voor de goede orde: deze verbale aanval is bedoeld om een proces op gang te brengen dat ertoe leidt dat op korte termijn - denk aan een jaar of vijf - de bezetting van de Tweede Kamer volledig is vervangen door volksvertegenwoordigers van een zeer hoog niveau qua kennis van, en inzicht in de grondslagen van het politieke ambt: de enige waarborg voor RechtsStatelijkheid, Recht, RechtMatigheid en RechtVaardigheid.

Dat zeer hoge niveau moet worden bereikt door eisen te stellen aan de bekwaamheid en geschiktheid voor het hoogste politieke ambt van het land: het ambt van lid van de Tweede Kamer. Dat standpunt zal door sommigen bekritiseerd worden als een ongeoorloofde inmenging in de 'heilige' relatie tussen kiezer en gekozene. Maar het is juist de bedoeling om die relatie te optimaliseren. De kiezer wordt vanzelfsprekend beter bediend door een competente

³ Zie voor een inblikvoorbeeld: <https://www.iustitiascripta.com/post/ik-val-aan-volg-mij-1-waarom-deze-aanval>.

volksvertegenwoordiger dan door notoire knoeiers of nitwits. Wat voor elk beroep geldt, namelijk dat je wordt aangenomen op grond van een beoordeling van je bekwaamheid en geschiktheid, moet met de grootst mogelijk noodzaak ook van toepassing zijn op hen die het politieke ambt ambiëren.

Boek van Frans Tonnaer

In deze "Ik val aan, volg mij" (2a) gebruik ik het boek *Rechtvaardigheid in beeld. Een structuur voor rechtvaardig handelen: 92 stellingen* (2021) van emeritus hoogleraar rechtsfilosofie Frans Tonnaer. Het is in mijn ogen het beste rechtsfilosofische werkstuk dat ooit is geschreven. Breder en dieper dan het standaardwerk van John Rawls.

In de later volgende Aanval 2b verbind ik het boek *'SamenWereld. Hoe het geloof in de politiek en het vertrouwen in de overheid terugkeren'* (2023) van Peter Hovens met aspecten van mijn boek en dat van Tonnaer. Om vervolgens in Aanval (2c) hetzelfde te doen met Ingo Piepers' boek (2023) - *Van Verval naar Vernieuwing. Naar een duurzame internationale orde*'. Op die manier ziet de lezer hoe deze vier verschillende boeken - geschreven in dezelfde tijd, 2021-2023 - met elkaar verbonden zijn.

Bij de bespreking van die boeken neem ik het standpunt in dat zij die hun inhoud delen medeverantwoordelijk moeten durven zijn om ze toe te passen. Dat wil zeggen dat ik de lezer direct aanspreek op zijn verantwoordelijkheid om mee te werken aan een stop op het verval van ons politieke systeem, met als einddoel een Tweede Kamer van uitzonderlijke klasse, een klasse die garant staat voor veilige bewaking en bewaring van RechtsStatelijkheid, Recht, RechtMatigheid en RechtVaardigheid.

Voor ik begin aan het werk van Frans Tonnaer over *Rechtvaardigheid in beeld*, moet eerst worden gerefereerd aan John Rawls' standaardwerk *'A Theory of Justice'* uit 1971. Rawls introduceert een aantal centrale concepten die een invloedrijke visie op rechtvaardigheid en rechtvaardige instituties vormen. In de kern handelt zijn theorie over:

- Rechtvaardigheid als billijkheid. Hij stelt dat rechtvaardigheid de eerste deugd van *Instituties* is.
- Rechtvaardigheid kent enkele basisprincipes. Ik beperk me tot:

- Het principe van gelijke rechten. Elk individu heeft een gelijk recht op de meest uitgebreide fundamentele vrijheden die verenigbaar zijn met vergelijkbare vrijheden voor anderen.
- Het principe van rechtvaardige ongelijkheid. Sociaaleconomische ongelijkheden zijn alleen toegestaan als ze ten goede komen aan de minstbedeelden in de samenleving en als ze verbonden zijn met posities en functies die voor iedereen openstaan onder omstandigheden van gelijke kansen.
- o Rechtvaardigheid en de samenleving. Een rechtvaardige samenleving is een geordende samenleving waarin de basisstructuur van de samenleving (de manier waarop de belangrijkste *instituties* functioneren) zodanig is ingericht dat het de principes van rechtvaardigheid respecteert.

Het ligt voor de hand om in Tonnaers gebruik van 92 stellingen een variant te zien van Maarten Luthers daad om zijn 95 stellingen tegen de tirannieke macht van de Paus en de katholieke kerk aan de deur van de slotkapel van het Duitse Wittenberg te spijkeren. Maar de deur van de Tweede Kamer is van glas. Daar spijkeren levert alleen maar problemen op. In de veronderstelling dat waarschijnlijk slechts weinig mensen het werk van Tonnaer kennen verwerk ik het in laagdrempelige toegepaste wetenschap op het chaotiserende politieke systeem. Een stelsel dat zo verrot is dat het de samenleving in al zijn geledingen aantast. Een kwestie die psychoanalisten als geen anderen kunnen duiden: de rot begint altijd bij de kop.

Ik zal Tonnaers boek bespreken op een ongebruikelijke, onorthodoxe manier. Ik hoop op die manier te bereiken dat zijn boek een groot bereik krijgt. Het valt onder het begrip zuivere wetenschap en is van een hoog abstractieniveau. Goed om je hersens mee te verstuiken. Ik doe geen poging om er een populaire versie van te maken, maar concentreer me op een toepassing van wat Tonnaer in 92 Stellingen en een aantal Rechtsbeginselen aan de orde stelt. Toepassing in de zin van: verbindt onvoorwaardelijk maar ook onverbiddelelijk consequenties aan Stellingen en Rechtsbeginselen die Tonnaer onderscheidt. Ik legitimeer deze vorm van toegepaste wetenschap aan het hierboven bij Rawls aangehaalde *Recht als billijkheid*, waarbij rechtvaardigheid de eerste deugd van *Instituties* is.

De kracht van een land wordt bepaald door de kracht van zijn *Instituties*. Ik zet ze straks in als het middel om het werk van Tonnaer te gaan toepassen. Die vorm van toegepaste wetenschap bestaat hieruit dat ik Stellingen en Rechtsbeginselen van Tonnaer ga toedelen aan Instituties met de opdracht:

“Welke betekenis geeft u als Institutie aan de stelling(en) die ik op uw bord leg? Geen zin in? Maak maar zin! Het is uw (mede)verantwoordelijkheid om het verrotte politieke systeem om te bouwen tot het beste politieke systeem ter wereld. Niets

minder dan dit. Waarom? Om weerbaarheid op te bouwen tegen de interne dreigingen in ons land, in Europa en in de wereld. Waar de Tweede Kamer een en andermaal faalt moeten de *Instituties*, via een verinnerlijking van relevante Stellingen in de trant van “*Wat betekent deze stelling voor mijn Handelingskeuzen?*”, de weg wijzen naar een Tweede Kamer die in de wereld geprezen zal gaan worden als hét toonvoorbeeld van bekwaamheid en geschiktheid voor het politieke ambt. Een Tweede Kamer die de grondslagen van het politieke ambt kent en elke dag uitdraagt ”

De taak van de *Instituties* om Tonnaers Stellingen en Rechtsbeginselen toe te passen, om op die manier de Rechtsstatelijkheid van ons land op een onverwoestbaar niveau te brengen, zie ik als een **grondplicht** van die *Instituties*. Grond**rechten** zijn er om van te genieten. Grondplichten zijn er om dat genieten mogelijk te maken.

Nederland is terecht trots op de aanwezigheid van enkele internationale gerechtshoven en noemt Den Haag de juridische hoofdstad van de wereld. Maar we moeten ons diep schamen voor de rechtsstatelijke ravage die door het vervallen politieke systeem het kwaliteitsniveau van de Tweede Kamer naar het diepste naoorlogse punt heeft gevoerd. Ga never nooit proberen iets te repareren wat in de kern een aantal systeemfouten bevat. Gooi het in de prullenbak, begin opnieuw, van voren af aan en doe het goed. Conform SOP: Standard Operational Procedures. Doe je dat niet, dan creëer je SOB: Standard Operational Bullshit.

Zelfreflectie van de Tweede Kamer?

Tot slot van deze paragrafen, voordat ik begin aan het werk van Tonnaer, nog even de onvermijdelijke tegenwerping dat de Tweede Kamer zelf ook wel weet dat zij disfunctioneert. En dat er regelmatig wordt gesproken en nagedacht over een verbetering daarvan. Ik heb het sinds 1970 allemaal gevolgd en noem slechts één voorbeeld dat model staat voor het onvermogen van de Kamer tot zelfreflectie en zich daarmee diskwalificeert om zich het hoogste en belangrijkste gezagsorgaan te mogen noemen.

In 2006 was ik lid van de Nationale Conventie van veertien personen, ingesteld door het Kabinet Balkenende op aandringen van Alexander Pechtold als Minister van Bestuurlijke Vernieuwing. De kern van ons mandaat, uit te voeren in een jaar, betrof adviseren over een te verbeteren relatie tussen de Tweede Kamer en de Regering, over een sterkere positie van Nederland in Europa en over een te verbeteren relatie tussen overheid en burgers. Ik ga voorbij aan een bespreking van ons eindadvies en enkele deeladviezen op persoonlijke titel. Het is voldoende om vast te stellen dat het vragen van advies aan een politiek samengestelde commissie (twaalf van de veertien leden hadden een partijpolitieke binding) zinloos is als je structurele vernieuwing nastreeft.

Een ander lid van de Conventie, Jan Schinkelshoek, werd voor het CDA verkozen in de Tweede Kamer. Zijn grote verdienste was een onvermoeibaar streven om de Tweede Kamer tot zelfreflectie te brengen. Dat leidde tot het rapport *'Vertrouwen en Zelfvertrouwen. Analyse en Aanbeveling. Parlementaire Zelfreflectie'* van maart 2009 (283 pagina's) dat op 12 mei 2009 werd aangeboden aan het Presidium van de Kamer. Er is vervolgens op 25 maart 2009 gedebatteerd over de analyses en aanbevelingen.

Hier een kleine selectie van koppen in de kranten:

- "Tweede Kamer is verdeeld over zichzelf."
- "Het CDA floreert als machtspartij."
- "Parlement laat zichzelf buiten spel zetten."
- "Kamer als politiek café voor vluggertjes."
- "Laten we het dualisme definitief ten grave dragen".
- En de kop van een artikel in Trouw door Frank Ankersmit en mij: *"Red het parlement."*

Daarna verdween het onderwerp, volledig opgelost in een 'vat politiek zoutzuur'. Schinkelshoek verliet voortijdig de Tweede Kamer. Ik weet niet of dat kwam door een desillusie, maar wie zei ook weer: "Je moet de slager niet vragen om zijn eigen vlees te keuren?" Daarom leg ik die 'keuring' van het functioneren van de Kamer bij *Instituties* elders binnen de overheid en bij *Instituties* in de samenleving door hen uit te dagen een antwoord te geven op de vragen: *"Wat betekent die Stelling en dat Rechtsbeginsel (zoals onderscheiden door Tonnaer) voor mij als Institutie? Hoe raakt dat als Institutie, de taak van de Tweede Kamer tot bewaken en bewaren van de RechtsStatelijkheid, Recht, RechtMatigheid en RechtVaardigheid van het politieke systeem?"*

Het raamwerk van Tonnaers boek

Tonnaers boek zit getrap in elkaar. Aan de top formuleert hij drie Bestaansaspecten: menswaardig bestaan, universeel bestaansniveau en bestaansontwikkeling.

De trap daaronder bestaat uit tien uitwerkingen van die drie Bestaansaspecten. Hier staan ze, elk in een derde trap nader verdeeld in Stellingen:

1. Recht en bestaansniveau: Stellingen 1-12.
2. Oogmerken en werking van recht, ethiek, moraal en religie: Stellingen 13-24.
3. Object van recht, ethiek, moraal en religie: Stellingen 25-30.
4. Over Rechtvaardigheid: Stellingen 31-41.
5. Rechtsnormen en andere normen: Stellingen 41-49.
6. Rechtsbetrekkingen: Stellingen 50-54.

7. Rechtsbronnen: Stellingen 55-64.
8. Rechtsbeginselen: Stellingen 65-80.
9. Rechtsimperatieven: Stellingen 81-89.
10. Rechtsdoelmatigheid: Stellingen 90-92.

Daarnaast werkt Tonnaer punt 8, de Rechtsbeginselen, uit in een indrukwekkend schema aan de hand van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, het Internationale Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten, het Internationale Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten, het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontterende behandeling of bestraffing, het Verdrag inzake de rechten van het kind, het Verdrag inzake de bescherming van het moederschap, het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen, het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, het Grondrechtenhandvest van de Europese Unie.

Als de meest algemene Rechtsbeginselen krachtens het bovenstaande rijtje van Verdragen noemt Tonnaer:

- Het Recht op leven (bestaansrecht).
- Het Verbod op menonwaardige behandeling.
- Het Recht op een behoorlijke levensstandaard.
- Het Recht op voortdurende verbetering van de levensomstandigheden.

De bestaansaspecten krachtens geldend recht somt Tonnaer als volgt op:

- Recht op persoonlijke integriteit, onderverdeeld in enkele tientallen rechten.
- Recht op zo goed mogelijke lichamelijke en geestelijke gezondheid.
- Recht op veiligheid van zijn persoon.
- Recht op duurzame ontwikkeling.
- Recht op sociale zekerheid met inbegrip van sociale verzekering.
- Recht om te huwen om een gezin te stichten.
- Recht op mobiliteit en keuze verblijfplaats.
- Recht op eerbiediging van het (te)huis/de woning.
- Recht op eerbiediging van de eigendom.
- Recht op arbeid, beroepskeuze en arbeidsbemiddeling.
- Recht op rechtvaardige en gunstige arbeidsvoorwaarden.
- Verbod op dwangarbeid en kinderarbeid.
- Recht op onderwijs.
- Recht op het verrichten van wetenschappelijk onderzoek (academische vrijheid) en scheppend werk (kunstbeoefening).
- Recht op de vruchten van de (toepassing van de) wetenschappelijke vooruitgang.
- Recht op (vreedzame) vereniging.

- Recht op (vreedzame) vergadering.
- Recht op persoonlijke gedachten. Recht op persoonlijk geweten. Recht op (verandering van) godsdienst en levensovertuiging en het in het openbaar of in privé belijden of uiten daarvan.
- Recht op meningsvorming en meningsuiting.
- Recht tot deelname aan het culturele leven.

Dit alles is geldend recht. Enig idee wat dat betekent?

Dat betekent dat de politieke ambtsdragers van de Tweede Kamer dit moeten weten. Zij moeten weten dat dit bestaat, dat dit de actieradius bepaalt van hun politieke besluitvorming, dat zij dit niet vrijelijk ter discussie mogen stellen en dat het ambt van het vertegenwoordigen van het volk inhoudt dat zij dit alles bewaken en bewaren. Kunnen ze dat niet? Verdwijnt dan uit de Tweede Kamer. De griffie zal het licht uitdoen.

Dat is andere koek dan denken dat ze met slechts een mediatraining het hoogste ambt van de staat kunnen aanvaarden. En hopelijk begrijpen ze ook waarom goed opgeleide, ervaren departementale (wetgevings)juristen en beleidsambtenaren zich steeds meer afvragen hoelang ze nog de aan schaamteloosheid grenzende onnozelheid van menig Kamerlid en Minister moeten dulden.

Toelichting vooraf op het toepassen van Tonnaers Stellingen en Rechtsbeginselen

Ik ga straks Stellingen en Rechtsbeginselen – zoals onderscheiden door Tonnaer – toedelen aan *Instituties* met vragen als:

- Hoe raakt die Stelling en dat Rechtsbeginsel uw *Institutie*?
- Welk gedurfd en onorthodox standpunt neemt u in om de betekenis van Stelling en Rechtsbeginsel geldend te maken?
- Wat betekent dat standpunt van uw *Institutie* voor het vereiste kwaliteitsniveau van de Tweede Kamer?

Nogmaals: geen zin in? Maak maar zin. U weet wat een grondrecht is. Die medaille heeft ook een andere kant: grondplicht. Het is uw institutionele grondplicht om alsnog – gedurfd en onorthodox – te doen wat politieke partijen en opeenvolgende Kamers ten onrechte hebben nagelaten, als gevolg waarvan ons politieke systeem in de ergste naoorlogse crisis verkeert en de RechtsStatelijkheid van ons land verkwanseld wordt.

Ik zal met een voorbeeld aangeven van wat ik bedoel met '**gedurfd en onorthodox**'. Die woorden zijn imperatief. Het gaat om het op een beschaafde manier forceren van een doorbraak die vernieuwde weerbaarheid moet creëren

tegen de dreiging van een algehele implosie van ons politieke systeem, ook wel geduid als de democratische rechtsstaat.

Hier is het voorbeeld. De jaarlijkse Dodenherdenking op 4 mei zie ik als een *Institutie*. Tijdens die herdenking vinden kransleggingen plaats. Onder anderen door de Voorzitters van de Eerste en de Tweede Kamer. De Voorzitter van de Tweede Kamer staat bekend als aanhanger van nationalistische, radicaal-rechtse opvattingen over 'omvolking'. En over een niet gering ander arsenaal uit de giftige koker van extreemrechts.

Uit Tonnaers werk deel ik aan de Burgemeester van Amsterdam toe:
Stelling 3: Waarden bieden aan collectieve voorstellingen ontleende maatschappelijke standaards, die als maatstaven dienen bij het maken van keuzen tussen handelingsalternatieven.

Dit punt zou de Burgemeester van Amsterdam moeten brengen tot het volgende Handelingskeuze:

"Ik, Burgemeester Halsema, verbied de Dodenherdenking in Amsterdam. De Waarde van de Dodenherdenking als Collectieve Voorstelling dwingt mij tot de Handelingskeuze te weigeren toe te staan dat een aanhanger van de omvolkingsmythe - die als Kamervoorzitter nota bene 'de eerste burger van het land' is - in de stad waar de gruwelijkste misdaden zijn begaan op grond van die bevolkingstheorie - te weten de Joden aanmerken als Untermenschen en ze daarom uitroeien - een krans legt. Als ik word gedwongen die Herdenking toch toe te laten treed ik af."

Dat bedoel ik met 'gedurfd en onorthodox'. Betekenisvolle gezagsdragers van betekenisvolle *Institutes* dienen betekenisvolle Verantwoordelijkheid te nemen tegen verder verval van ons politieke systeem. Dat vereist betekenisvolle Handelingskeuzen. Ongeacht de persoonlijke gevolgen.

Het raamwerk van toedeling van Tonnaers Stellingen en Rechtsbeginselen aan Instituties

Voor de toepassing van Tonnaers werk maak ik nu een eigen raamwerk en onderscheid Domeinen, Instituties⁴, Stellingen, Rechtsbeginselen en Toelichtingen.⁵

⁴ Als ik in dit raamwerk sommige Instituties niet noem komt dat door mijn onwetendheid die mij hopelijk wordt vergeven. Het staat Instituties die zich gepasseerd voelen vrij om zich alsnog bij een van de Domeinen aan te sluiten.

⁵ Alles wat ik hierna aan de orde stelt geldt mutatis mutandis ook voor de zes eilanden van de Nederlandse Antillen.

Domein 1: de Hoge Colleges van Staat

- Instituties: de Raad van State, de Algemene Rekenkamer, de Nationale Ombudsman.
- Stelling 4: Eerst zijn er de waarden, dan de normen.
- Stelling 6: Een rechtsgemeenschap is een gemeenschap waar het recht een dominant aspect is van het gezamenlijke waardensysteem.
- Stelling 13: Het recht beoogt een rechtvaardige gemeenschap.
- Stellingen 81-89, handelend over het thema 'Rechtsimperatieven'.
- Rechtsbeginsel: geen toepasselijk rechtsbeginsel.

Toelichting: Stelling 4 boeit mij als bestuurskundige met een staatsrechtelijke achtergrond bijzonder. De meeste mensen hebben het steeds over normen en waarden, maar de juiste volgorde is waarden en normen. Iets wat wij als gemeenschap waardevol vinden wordt bewaakt en bewaard door het te beschermen met normen. Dat is de essentie van regelgeving. Elke wet kent een zogeheten Considerans. Dat is de overweging van de Waarde (= doel) waarom die wet wordt gemaakt. De artikelen bevatten de Normen (= middelen) die de Waarde beschermen.

De drie Hoge Colleges van Staat staan voor de opgave om – zonder weggijken – gedurfd en onorthodox uit te spreken welke bestaande waarden en normen drastisch vernieuwd moeten worden, of alsnog uitgevonden moeten worden om ons land met recht en reden een democratische rechtsstaat te mogen noemen. Scherpe adviezen werken niet meer. De periode van gedurfde en onorthodoxe Handelingskeuzen is aangebroken. Met die houding als voorbeeld zullen andere *Instituties* die ik hierna noem volgen.

Stelling 6 raakt met name de Raad van State. Die zal moeten durven uit te spreken dat een aanmerkelijk gat in ons rechtssysteem eindelijk moet worden gevuld door het oprichten van een Constitutioneel Hof, een rechtbank die wetten mag toetsen aan de Grondwet.

De Nationale Ombudsman moet onder meer stellen dat zijn werk alleen zinvol is als hij over executieve bevoegdheden kan beschikken en dat het niet aangaat dat hij voor zijn rapporten door de Tweede Kamer wordt geschoffeerd zoals in 2013 gebeurde met zijn voorganger Alex Brenninkmeijer. Het belang hiervan doet mij deze casus kort toelichten:

De botsing tussen de Tweede Kamer en de Nationale Ombudsman ontstond vanwege een meningsverschil over de interpretatie van zijn onafhankelijkheid als Nationale Ombudsman en zijn functioneren in die rol. De kern van het conflict betrof een rapport dat Brenninkmeijer publiceerde over de rol van de overheid in een specifieke kwestie, waarbij de Kamerleden twijfelden aan zijn

onafhankelijkheid. Er werd kritiek geuit op zijn aanpak van sommige zaken en de wijze waarop hij zijn taken vervulde. Dit leidde tot een roerige periode en een evaluatie van zijn functioneren. Uiteindelijk besloot Brenninkmeijer om zijn ambtstermijn als ombudsman niet te verlengen.

De Algemene Rekenkamer dient zich te beraden op een verbetering van zijn bevoegdheden om de rechtmatigheid van overheidsuitgaven op een hoger kwaliteitsniveau te brengen. Ik wijs hierbij op een uitspraak van de rechtsgeleerde die bekend staat als 'de oude Donner': *"Het toppunt van rechtmatigheid valt samen met het toppunt van doelmatigheid."*

De Stellingen 81-89 handelen over vrijheid, gelijkheid en burgerschap. Hun evidentie behoeft hier geen nadere toelichting.

Domein 2: de Lagere Rechtsgemeenschappen

- Instituties: de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, het Interprovinciaal Overleg, de Unie van Waterschappen (hoewel de Unie als gedeconcentreerd orgaan strikt genomen niet als een Lagere Rechtsgemeenschap wordt gezien), het Nederlands Genootschap van Burgemeesters, de Vereniging van Gemeentesecretarissen, de Nederlandse Vereniging van Raadsleden.
- Stelling 2: Een cultuur bestaat in de kern uit een samenhangend geheel van collectief beleefde waarden (waardensysteem) in een gemeenschap.
- Stelling 5: Een gemeenschap bestaat uit mensen die op basis van een gezamenlijk waardensysteem door duurzame sociale verhoudingen verbonden zijn.
- Rechtsbeginsel: Recht op duurzame ontwikkeling. Dat houdt in het recht op een gezond en productief leven in harmonie met de natuurlijke omgeving.

Toelichting: Van de VNG en het IPO mag de uitspraak worden verwacht dat de 12 provincies en de 342 gemeenten moeten worden opgeheven ten gunste van de creatie van 40 zogeheten COROP-gemeenten. Dat zijn clusters van een of meer aangrenzende gemeenten in een regio. Alle bezit van de provincies wordt overgeheveld naar die 40 COROP gemeenten. Op die manier ontstaat een krachtige driehoek: gemeenten als de eerste overheid, vervolgens het nationale niveau en dan het Europese. Zo moet je organiseren. De Unie van Waterschappen dient zich uit te spreken over vereiste drastische ingrepen om de juiste balans te vinden tussen de strijd tegen en voor het water, de duurzaamheid van natuur en milieu en de behoefte van de landbouw en veeteelt aan vruchtbare gronden.

Domein 3: de Rechtspraak

- Instituties: De Hoge Raad, Gerechtshoven, Rechtbanken, Kantongerechten, Raad voor de Rechtspraak, het College voor de Rechten van de Mens, de Nederlandse Orde van Advocaten, het Huis voor Klokkenluiders, Raad voor

Rechtsbijstand, Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak, Tuchtcolleges, Juridische beroepsorganisaties, Specialistenvereniging migratierechtadvocaten, de Vereniging van Asieladvocaten & Juristen Nederland, de Raad voor Strafrechttoepassing en Jeugdbescherming.

- Stellingen: alle 92 Stellingen.
- Rechtsbeginselen: alle Rechtsbeginselen.

Toelichting: U bent nu al overwerkt. Maar u staat voor een niet geringe Handelingskeuze. Wegkijken en de RechtsStatelijkheid van uw werk verder laten aantasten, of diep ademhalen, de mouwen opstropen, een verbond sluiten en samen een fundamentele vernieuwing ontwerpen van alles wat te maken heeft met RechtsStatelijkheid, Recht, RechtMatigheid en RechtVaardigheid. Roep ze bij elkaar, kijk elkaar in de ogen en beantwoordt op basis van de Stellingen en Rechtsbeginselen de vraag: "Waartoe zijn wij geroepen?"

Domein 4: de Beroepsverenigingen

- Instituties: alle beroepsverenigingen in de sfeer van Bestuurskunde, Staatsrecht, Bestuursrecht, Federaal recht, Internationaal recht, Strafrecht, Cybernetica, Systeemtheorie, Rechtsfilosofie, Politieke filosofie, Sociale psychologie, Sociologie, Politicologie, Psychoanalyse, Organisatietheorie, Wetenschapsmethodologie, Thermodynamica, Communicatietheorie, Taalbeheersing, Argumentatieleer, Causaliteitsleer, Demografie, Theologie, Formele logica, Ethiek en Recht, Ethiek en Wijsbegeerte, Ethiek en Filosofie, Bio-ethiek, Medische Ethiek, Media Ethiek, Notariaat, Theologie (inclusief de Kerken), Mensenrechten, alle Milieubewegingen, Vluchtelingenwerk, Etniciteit (inclusief alle Minderheden), Migratie, Integratie, Discriminatie, Diversiteit, Slavernij. Inclusief organisaties als Greenpeace, Amnesty International, Urgenda, NOVIB. Ook inclusief organisaties die zorg dragen voor opvang als Armoede, Voedselbanken, Daklozen, Laaggeletterden, Suïcidale neigingen, Transgenders.
- Stellingen 13 - 30, allemaal vallende onder Tonnaers thema 'Oogmerken en werking van Recht, Ethiek, Moraal en Religie' en het thema Object van Recht, Ethiek, Moraal en Religie'.
- Stellingen 42-49, vallende onder het thema 'Rechtsnormen en andere normen'.
- Stellingen 65, 69, 72, 75, 79, 80 onder het thema 'Rechtsbeginselen'.
- Rechtsbeginselen. Al eerder noemde ik alle door Tonnaer onderscheiden Rechtsbeginselen, maar het kan geen kwaad om ze nog eens goed te bestuderen:
 1. Recht op leven.
 2. Verbod op mensonwaardige behandeling.
 3. Recht op een behoorlijke levensstandaard.
 4. Recht op voortdurende verbetering van de levensomstandigheden.

5. Recht op een zo goed mogelijke lichamelijke en geestelijke gezondheid.
6. Recht op veiligheid van zijn persoon.
7. Recht op duurzame ontwikkeling.
8. Recht op sociale zekerheid met inbegrip van sociale verzekering.
9. Recht om te huwen en om een gezin te stichten.
10. Recht op mobiliteit en keuze verblijfplaats.
11. Recht op eerbiediging van het (te)huis/de woning.
12. Recht op eerbiediging van de eigendom.
13. Recht op arbeid, beroepskeuze en arbeidsbemiddeling.
14. Recht op rechtvaardige en gunstige arbeidsvoorwaarden.
15. Verbod op dwangarbeid en kinderarbeid.
16. Recht op onderwijs en opleiding.
17. Recht op verrichten van wetenschappelijk onderzoek (academische vrijheid) en scheppend werk (kunstbeoefening).
18. Recht op (vreedzame) vereniging.
19. Recht op (vreedzame) vergadering.
20. Recht op persoonlijke gedachten.
21. Recht op persoonlijk geweten.
22. Recht op (verandering) van godsdienst en levensovertuiging en het in het openbaar of in privé belijden of uiten daarvan.
23. Recht op meningsvorming en meningsuiting.
24. Recht tot deelname aan het culturele leven.

Toelichting: beroepsverenigingen hebben professionele leden. Laat de besturen van deze verenigingen hun leden uitnodigen om essays te schrijven over een of meer uit de reek genoemde Stellingen en/of Rechtsbeginselen, loof een prijs uit, bundel en publiceer de bijdragen, organiseer symposia en webinars, en zoek een weg naar het einddoel, te weten over een vijftal jaren een volmaakt nieuwe Tweede Kamer die qua bekwaamheid en geschiktheid de hoeder van Tonnaers Stellingen en Rechtsprincipes wordt.

Nota bene: in het voorgaande heb ik ambtelijke diensten zoals bijvoorbeeld de Algemene Bestuursdienst en de Topmanagementgroep niet als Instituties benoemd. Hen hierbij betrekken kan gevaarlijk zijn voor hun posities. Ik ga ervan uit dat velen van hen lid zijn van een van de genoemde Beroepsverenigingen en in die kaders wellicht hun bijdragen kunnen leveren, zonder gevaar voor repercussies.

Domein 5: de Gezondheid

- Instituties: Zorginstituut Nederland, Nederlandse Zorgautoriteit, Universitaire Medische Centra, Geestelijke gezondheidszorg, Ziekenhuizen, Jeugdzorg, Verpleging, Verzorging en Thuiszorg Gehandicaptenzorg, de Raad voor Volksgezondheid & Samenleving, het RIVM.

- Stelling 9: De bestaanssituatie van de leden van een gemeenschap bestaat uit de bestaanszekerheid en de bestaanskwaliteit van die leden.
- Stelling 10: De niveaus van bestaanszekerheid en bestaanskwaliteit (bestaanssituatie) vormen samen het bestaansniveau (levensstandaard).
- Stelling 11: Naarmate de bestaanszekerheid toeneemt krijgt de behoefte aan verbetering van de bestaanskwaliteit de overhand.
- Stelling 12: Het bestaansniveau van de leden van een gemeenschap vormt een indicatie voor het beschavingspeil van die gemeenschap.
- Rechtsbeginsel: Recht op een zo goed mogelijke lichamelijke en geestelijke gezondheid.

Toelichting: ik volsta hier met het standpunt dat de genoemde *Instituties* onder meer moeten durven vast te stellen dat de marktwerking in de zorg het hele systeem kapot maakt en dat ze samen van de grond af aan een nieuw gezondheidssysteem ontwerpen, zonder enige bemoeienis van 'de politiek'. Geen kortwerkende reparaties van systeemfouten, maar een totaal nieuw zorgsysteem. Alleen subliem vakmanschap kan de gezondheidszorg redden. Mede om die reden zie ik hier geen taak voor de zorgverzekeraars.

Domein 6: de Welvaart

- Instituties: de Vereniging van Nederlandse Ondernemingen en Nederlands Christelijk Werkgeversverbond (VNO-NCW), het Midden- en Kleinbedrijf (MKB), de Federatie van Nederlandse Vakverenigingen (FNV), de Sociaal Economische Raad (SER).
- Stelling 85: Gelijkheid is de centrale leidraad bij de inhoudsbepaling van de rechtvaardigheidseisen.
- Stelling 86: Absolute gelijkheid betekent in het recht dat eenieder aanspraak heeft op het gemeenschappelijke bestaansniveau en daaraan dient bij te dragen.
- Stelling 87: Relatieve gelijkheid betekent in het recht evenredigheid in aanspraken op en bijdragen aan het gemeenschappelijk bestaansniveau.
- Rechtsbeginsel: Recht op sociale zekerheid met inbegrip van sociale verzekering.
- Rechtsbeginsel: Recht op arbeid, beroepskeuze en arbeidsbemiddeling.
- Rechtsbeginsel: Recht op een duurzame ontwikkeling.
- Rechtsbeginsel: Recht op rechtvaardige en gunstige arbeidsvoorwaarden.
- Rechtsbeginsel: Verbod op dwangarbeid en kinderarbeid.

Toelichting: VNO-NCW heeft juridisch de identiteit van een vereniging, maar is organisatorisch de grootste private federatie onder de ongeveer 140.000 (globale berekening) private federaties in Nederland. Haar gigantische ledenbestand van branches en werkgeversorganisaties omvat werkelijk elke organisatie die onze

omstreeks 18 miljoen inwoners bedienen/verzorgen van wieg tot graf. Met het MKB vangt zij neerwaartse bewegingen van de economie op en voorkomt zij opwaartse bewegingen die uiteindelijk als een nachtkaaars doven. De vraag is of deze maatschappelijke kolos – in nauwe samenwerking met de SER - zich voldoende realiseert welke consequenties aan de Stellingen en Rechtsbeginselen verbonden moeten worden. En hoe zij haar duizenden leden kan betrekken in het denken over de Stellingen en Rechtsbeginselen, en de daaraan verbonden Handelingskeuzen.

Domein 7: de Veiligheid

- Instituties: het College van Procureurs-Generaal/Openbaar Ministerie, de Krijgsmacht, de Veiligheidsdiensten, de Politie, de Brandweer, de Boa's, alle organen van de overheid belast met Inspecties en Toezicht, waaronder ook De Nederlandsche Bank, Adviesraad Internationale Vraagstukken.
- Stelling 36: De rechtvaardigheid draagt bij aan het realiseren en bewaren van de vrede.
- Stelling 37: Maatschappelijke vrede vereist een evenwicht tussen aanspraken en plichten betreffende het gemeenschappelijke bestaansniveau.
- Stelling 40: Wetgeving, bestuursbesluiten en rechtspraak zijn de rechtsinstrumenten ten behoeve van de realisering van het gemeenschappelijke en de bescherming van het individuele bestaansniveau.
- Rechtsbeginsel: Recht op veiligheid van zijn persoon.
- Rechtsbeginsel: De rechtvaardigheid draagt bij aan het realiseren en bewaren van vrede.

Toelichting: geen nadere toelichting, maar een verwijzing naar het boek van Ingo Piepers dat straks in Aanval 2c aan de orde komt.

Domein 8: het Wonen

- Instituties: Aedes, Vereniging Eigen Huis, Woningcorporaties, Huurdersverenigingen, Nederlandse Vereniging van Makelaars, Branchevereniging Nederlandse Architectenbureaus, Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie, Rijksdienst voor ondernemend Nederland, Platform 31, Bouwend Nederland, Duurzaamheidsorganisaties.
- Stelling 5: Een gemeenschap bestaat uit mensen die op basis van een gezamenlijk waardensysteem door duurzame sociale verhoudingen verbonden zijn.
- Stelling 12: het bestaansniveau van de leden van een gemeenschap vormt een indicatie voor het beschavingspeil van die gemeenschap.
- Stelling 37: maatschappelijke vrede vereist een evenwicht tussen aanspraken en plichten betreffende het gemeenschappelijke bestaansniveau.
- Stelling 50: Waar geen mensen zijn, manifesteert het recht zich niet.

- Stelling 51: Het recht bestaat uitsluitend in relaties tussen mensen.
- Stelling 54: Het recht beheerst dominant de relaties tussen mensen.
- Stelling 88: Burgerschap betreft de persoonlijke hoedanigheid in verband met de realisering van de rechtvaardigheidseisen.
- Stelling 89: Burgerschap betreft de persoonlijke capaciteit in verband met de realisering van rechtvaardigheidseisen.
- Rechtsbeginsel: Recht op mobiliteit en keuze verblijfplaats.
- Rechtsbeginsel: Recht op eerbiediging van het (te)huis/woning.

Toelichting: de genoemde Instituties staan voor een zeer grote opgave. Door jarenlange structurele verwaarlozing van het 'Domein Wonen' moeten er collectieve Handelingskeuzen worden gemaakt die ver uitstijgen boven het normale niveau van keuzen waarvoor haar individuele Instituties worden geplaatst.

Domein 9: het Onderwijs en de Wetenschap

- Instituties: PO-Raad, VO-Raad, MBO-Raad, Onderwijsraad, Vereniging Hogescholen, Vereniging van Universiteiten, Landelijke Studentenvakbond, Interstedelijk Studentenoverleg, Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek, Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen, Nemo Kennislink, Rathenau Instituut, Surf, Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten, de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, het Centraal Planbureau en het Planbureau voor de Leefomgeving.
- Stelling 12: Het bestaansniveau van de leden van een gemeenschap vormt een indicatie voor het beschavingspeil van die gemeenschap.
- Stelling 80: De mensenrechtenverdragen bepalen de ontwikkelingsrichting naar een universeel bestaansniveau.
- Stelling 89: Burgerschap betreft de persoonlijke capaciteit in verband met de realisering van de rechtvaardigheidseisen.
- Rechtsbeginsel: Recht op onderwijs.
- Rechtsbeginsel: Recht op verrichten van wetenschappelijk onderzoek (academische vrijheid) en scheppende kunstbeoefening.
- Recht op de vruchten van de (toepassing van de) wetenschappelijke vooruitgang.
- Recht op meningsvorming en meningsuiting.

Toelichting: hier geldt slechts één opdracht: het beste onderwijs en de beste wetenschap in Europa realiseren. Samen met het Domein van Kunst en Cultuur vormen Onderwijs en Wetenschap de belangrijkste trekpaarden om een vastgelopen land weer uit de modder te trekken. Stelling 12 handelt over het beschavingspeil, wat een zaak is van wetenschap. Stelling 89 wijst op een koppeling tussen gemeenschapsplichten en persoonlijke

ontplooiingsmogelijkheden en aldus over de mogelijkheid tot zelfrealisering. Onderwijs heeft vooral te maken met Stelling 89 (individueel bestaansniveau) terwijl wetenschap in dienst moet staan van het beschavingspeil en daarmee tot uitdrukking komt in het gemeenschappelijke bestaansniveau waar Stelling 12 naar wijst. Hier ligt tevens een relatie naar bestaansontwikkeling die in Stelling 80 aan de orde is.

Domein 10: de Kunst en de Cultuur

- Instituten: Het Sociaal en Cultureel Planbureau, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Cultuurfonds, Mondriaan Fonds, Nederlands Letterenfonds, Stichting Stokroos, Stichting Doen, Cultuurconnectie, Kunstenbond, Cultuurnetwerk Nederland, Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst, Nederlandse Raad voor Cultuur, Nederlandse Kunstenaarsvereniging, Stichting Kunst & Cultuur, Stichting Platform Arbeidsmarkt en Creatieve Toekomst. Alle organisaties in de sfeer van Sport en Spel omdat dit ook onder onze Cultuur valt. Denk aan het Nederland Olympisch Comité annex de Nederlandse Sport Federatie, de KNVB en alle andere Sportbonden.
- Stelling 1: Het recht is, als aspect van de cultuur, een maatschappelijk verschijnsel dat eisen stelt aan menselijk gedrag vanuit bepaalde collectief beleefde waarden in een gemeenschap.
- Stelling 2: Een cultuur bestaat in de kern uit een samenhangend geheel van collectief beleefde waarden (waardensysteem) in een gemeenschap.
- Rechtsbeginsel: Recht op persoonlijke Integriteit.
- Rechtsbeginsel: Recht tot deelname aan het culturele leven.

Toelichting: Onder Kunst versta ik alles wat speelt in de sfeer van theater, schouwburg, schilderen, beeldhouwwerk, muziek, opera's, musicals, musea, festivals, etc. Onder Cultuur valt ook Sport en Spel.

Terzijde: als een land zich wil bevrijden uit de modder waarin het is vastgelopen moet het groots investeren in Onderwijs, Wetenschap, Kunst en Cultuur. Dat zijn de vier 'tractoren' die met hun vernieuwend vermogen het vastgelopen politieke systeem uit de modder kunnen trekken. Bezuinigingen in die sectoren maken de kuil steeds dieper.

Domein 11: de Media

- Instituten: Nederlandse Vereniging van Journalisten, de Kranten en Tijdschriften, Nederlandse Publieke Omroep, Stimuleringsfonds voor de Journalistiek, Stichting Media en Cultuur, Stichting Nederlandse Nieuwsbladpers, Commissariaat voor de Media, Reclame Advies Instituut, Dutch Digital Media Association, Stichting Mediafonds, diverse Opleidingen in de Journalistiek, de Sociale Media.

- Stelling 7: Het recht, de ethiek, de moraal en de religie betreffen normatieve aspecten van een cultureel waardensysteem en ze vormen elk op zich normatieve waardensystemen.
- Stelling 12: Het bestaansniveau van de leden van een gemeenschap vormt een indicatie voor het beschavingspeil van die gemeenschap.
- Rechtsbeginsel: Recht op persoonlijke integriteit.
- Rechtsbeginsel: Recht op persoonlijke gedachten.
- Rechtsbeginsel: Recht op persoonlijk geweten.
- Rechtsbeginsel: Recht op meningsvorming en meningsuiting.

Toelichting: Zonder vrije media, met besef van hun Handelingskeuzen, is er geen toets op Rechtsstatelijkheid, Recht, RechtMatigheid en RechtVaardigheid.

Afronding bespreking en toepassing boek Tonnaer

De bespreking en toepassing van het boek van Tonnaer heeft geleid tot een kolossale opdracht – een grondplicht – voor de Instituties in ons land. Dat is het vanzelfsprekend effect van het kolossale verval dat ‘de politiek’ sinds medio jaren zeventig heeft veroorzaakt. Om te begrijpen dat er niet aan valt te ontkomen dat deze kolossale opdracht wordt opgepakt door de Instituties verwijs ik naar ‘*Ashby's Law of Requisite Variety*’.

Dat is een concept uit de systeemtheorie en de cybernetica, geïntroduceerd door de Britse psychiater en cyberneticus W. Ross Ashby in zijn boek ‘*Design for a Brain*’ (1952) en later in ‘*An Introduction to Cybernetics*’ (1956). Die wet is een principe dat betrekking heeft op de relatie tussen een systeem en de omgeving waarin het functioneert. Het stelt dat de mate van variëteit (de mate van verschillende mogelijke gedragingen of toestanden) van een controlemechanisme of een systeem minimaal gelijk moet zijn aan de mate van variëteit in het systeem dat het controleert.

Het raamwerk van Domeinen, Instituties, Stellingen en Rechtsbeginselen biedt voldoende ‘variety’ om het disfunctionerende politieke systeem effectief te kunnen beheersen en aan te passen. De Instituties als de controlerende instanties hebben minstens evenveel variëteit (flexibiliteit, capaciteit, aanpassingsvermogen) als het politieke systeem zelf. Zo niet meer.

Maar als ik mij daarin vergis, of als die *Instituties* hun grondplicht tot het plegen van gedurfde en onorthodoxe Handelingskeuzen niet zien, de opdracht niet oppakken waardoor dat controlemechanisme dus een gebrek aan variëteit heeft in vergelijking met het kapotte politieke systeem, dan zal het niet in staat zijn om met een ‘Deltaplan van Weerbaarheid’ het verval van RechtsStatelijkheid, Recht, RechtMatigheid en RechtVaardigheid te herstellen.

Hiermee sluit ik de toepassing van Tonnaers boek af. Ik laat enkele Domeinen verder buiten beschouwing. Bijvoorbeeld die van Voedsel (de Instituties van Landbouw, Tuinbouw, Kassenbouw, Veeteelt) en Mobiliteit (de Instituties van Verkeer en Vervoer). Mochten zij op het spoor van deze Aanval (2a) komen, dan zijn ze zelf wel in staat hun verantwoordelijkheid op te pakken.

In deze Aanval (2a) heb ik een eerste antwoord gegeven op de vraag WIE MOET MIJ VOLGEN? De *Instituties* dus. In "IK VAL AAN, VOLG MIJ (2b)": WIE MOET MIJ VOLGEN? bespreek ik het boek van Peter Hovens. Het belangrijkste doel hiervan is om te tonen waar en hoe zijn boek, en later ook dat van Ingo Piepers (onder (2c)) een verbinding heeft, met het werk van Tonnaer en dat van mij. De vier boeken samen zijn op cruciale punten met elkaar verbonden en dienen daarom in elkaars verlengde te worden bestudeerd.

mr. dr. Leo Klinkers
Bestuurskundig adviseur
15 mei 2024

"IK VAL AAN, VOLG MIJ" (2b): WIE MOET MIJ VOLGEN?

Inleiding

Laat me eerst even recapituleren. Waarom deze verbale aanvallen? Welnu, die zijn bedoeld om het voortschrijdende verval van ons politieke systeem te stoppen en om te keren. Omkeren in de zin van toewerken naar een Tweede Kamer van een uitzonderlijk hoog niveau vergeleken bij de personen die er in de loop van jaren zijn ingestroomd; mensen zonder besef van de grondslagen van het politieke ambt, het belangrijkste ambt ter wereld.

In Aanval (1) schetste ik dat kort tegen de achtergrond van mijn analyses van dat verval sinds de jaren zeventig. Een chaotisering van ons politieke stelsel dat het Recht, de RechtMatigheid en de RechtVaardigheid als bouwstenen van RechtsStatelijkheid verkwanselde ten gunste van behoud van politieke macht binnen een politiek monopolie sinds medio jaren zeventig tot aan de kabinetscrisis van 2023.

In Aanval (2a) begon ik met de beschrijving van het eerste van drie boeken, 92 Stellingen over Rechtvaardigheid van emeritus hoogleraar Frans Tonnaer. Ik gebruikte dat boek om een groot aantal *Instituties* van ons land uit te dagen zich rekenschap te geven van een of meer van die Stellingen. Daarmee gaf ik antwoord op de vraag: Wie zou mij moeten volgen in de aanval? Die *Instituties* dus.

Nu dan nummer (2b). De bespreking van een boek van Peter Hovens. Een zeer grondige analyse van het verval van het zogeheten 'Huis van Thorbecke', een metafoor voor het huis van de Staat. Ook hier geldt dat het de *Instituties* zijn die moeten volgen.

Boek van Peters Hovens

Bestuurskundige Peter Hovens, met een uitgebreide ervaring als ambtenaar, consultant en politiek-bestuurder schrijft in zijn 'Woord Vooraf' het volgende:

"Over het gedrag van politieke leiders gesproken. Een onderzoek van de Universiteit Utrecht [Leonie Heres e.a. 2023] naar de sociale veiligheid in de Tweede Kamer toont aan dat sociale veiligheid en rechtszekerheid onvoldoende zijn geborgd. Wie staat er boven de Tweede Kamer om dit gedrag te corrigeren? Niemand. Juist. Daarom moeten volksvertegenwoordigers intrinsiek gemotiveerd zijn om zich fatsoenlijk te gedragen. Selectieprocedures van politieke partijen voorzien hier niet in. Dat is bittere noodzaak. Immers, zo staat in het aangehaalde rapport: *"De Tweede Kamer heeft een essentiële voorbeeldfunctie richting de samenleving. En de waardigheid van het parlement is van belang voor het vertrouwen van burgers. (...) Met het aanvaarden van hun machtspositie,*

aanvaarden Kamerbewoners dus ook de grote verantwoordelijkheid om op zorgvuldige, waardige manier met die macht en invloed om te gaan."

Hiermee sluit Hovens' boek naadloos aan op mijn boek van april 2023 over de noodzaak om eisen te gaan stellen aan de bekwaamheid en geschiktheid van politieke ambtsdragers.

Zoals u wellicht opmerkte heb ik bij de toepassing van Tonnaers boek de politieke partijen niet aangemerkt als *Institutie*. Reden: ze zijn leeg; ze hebben allang geen politiek-maatschappelijke betekenis meer. Ik motiveer dat door te beschrijven hoe het politiek monopolie van CDA en VVD vanaf medio jaren zeventig - met het stijgende bederf als eigenschap van elk monopolie - bij de verkiezingen van 22 november 2023 aanzienlijk verlies leed. De VVD verloor 9 zetels en het CDA 5. Tekenen van hun bedorven verantwoordelijk voor wie ze kandidaat stellen voor de Tweede Kamer.

Dus hen treft alle blaam voor het disfunctioneren van die Kamer. In "IK VAL AAN, VOLG MIJ (3): HOE MOET JE DAT ORGANISEREN? kom ik terug op de rol, taak en verantwoordelijkheid van politieke partijen.

Hovens heeft zich toegelegd op een adembenemende beschrijving van de erbarmelijke staat van de Staat, gebruikmakend van de bekende metafoor 'het Huis van Thorbecke'. Medio 19^e eeuw ontwierp de staatsman Thorbecke onze gedecentraliseerde eenheidsstaat, met een Grondwet (1848), die overigens pas in 1868 in volle omvang door Koning en Parlement werd begrepen en aanvaard. Dat stelsel verstaan we onder dat 'Huis'.

Die metafoor is een dankbaar object om Hovens' boek te omschrijven als een catalogus van drie tekortkomingen van dat 'Huis':

1. Na ruim 170 jaar zijn er zoveel nieuwe ontwikkelingen geweest die erop duiden dat het 'Huis' - om het een bewoonbaar, duurzaam 'Huis' te kunnen noemen een aantal aspecten node mist. Het wordt tijd voor een verantwoorde verbouwing waarbij Hovens zich opwerp als architect. Ik voeg daaraan toe dat de eerder genoemde *Instituten* zijn, die als aannemers moeten gaan fungeren. Extra werk dus.
2. Hovens schetst een aantal aspecten van het Huis van Thorbecke die er weliswaar terecht in staan, maar die aanpassing of opwaardering vereisen.

3. Voorts noemt hij een aantal aspecten die niet (langer) juist zijn en daarom uit het 'Huis' verwijderd moeten worden.

Ik ga niet alles beschrijven en maak een selectie. Maar laat duidelijk zijn dat als de in Aanval 2a genoemde Instituties niet met de grootst mogelijke spoed, vakmanschap, toewijding én gedurfd/onorthodox ook de verbouwing van het 'Huis van Thorbecke' aanvangen - naast reageren op de Stellingen van Tonnaer - dan dwingt de metafoor tot de voorspelling dat het 'Huis van Thorbecke' een onbewoonbaarverklaring te wachten staat en er daarna alleen nog ratten in dat 'Huis' wonen. Weimar 2.0 - een politiek-bestuurlijk vacuüm, gevuld door een fascistisch regime - staat op dit moment niet alleen in Duitsland, maar ook op onze drempel. Het boek van Hovens is een buitengewoon belangrijke agenda voor het wegwerken van vele jaren achterstallig onderhoud van het 'Huis van Thorbecke.'

Ik volg nu zo goed mogelijk het onderscheid tussen aspecten die er volgens Hovens nog niet in dat 'Huis' zijn, aspecten die aanpassing vereisen en aspecten die eruit verwijderd moeten worden.

SamenWereld als verbinding tussen Leefwereld en Systeemwereld

Een van de bekendste wetenschappelijke bijdragen van Jürgen Habermas - Duits filosoof en socioloog - is het onderscheid tussen de Leefwereld van de burgers en de Systeemwereld van de overheid. Met gebruikmaking van concepten uit zowel politieke filosofie als rechtsfilosofie (waaronder ethiek, moraliteit, communicatie, politiek en recht) stelt Habermas vast dat die Systeemwereld van overheden de Leefwereld van burgers heeft overvleugeld. Die zijn de weg kwijtgeraakt.

Hovens creëert een vernieuwing in die dichotomie tussen Leefwereld en Systeemwereld door er een verbinding aan toe te voegen in de vorm van het begrip SamenWereld. Habermas spreekt weliswaar over Samenleving, maar Hovens is consequenter door het woord 'Samen' te verbinden met de twee woorden 'Wereld' waardoor beter kan worden begrepen dat de Leefwereld van de burgers op gelijke voet staat, moet staan, met die van de Systeemwereld van de overheden. Met de toevoeging 'Samen' wordt een balans duidelijk in die zin dat wederzijds geen overvleugeling kan en mag bestaan.

Tot dat doel - dus voor de inhoud van SamenWereld als balans - hanteert hij als belangrijkste bouwstenen de begrippen Volkssoevereiniteit, Sociaal Contract en Rechtvaardigheid. Met de eerste twee blijft Hovens in het domein van de politieke filosofie. Met de derde bouwsteen - rechtvaardigheid - betreedt hij het recht en de rechtsfilosofie. Dat sluit dus niet alleen aan op het werk van Tonnaer, maar ook bij Recht-RechtMatigheid-RechtVaardigheid die ik in Aanval 1 zie als de drie-eenheid die de RechtsStatelijkheid vorm en inhoud geeft.

Hovens identificeert niet wie de SamenWereld is, dus niet uit welke personen of instanties die bestaat of zou moeten bestaan. Daarom neem ik de vrijheid om als SamenWereld te identificeren alle *Instituties* die ik noemde bij de toepassing van het boek van Tonnaer. Zij, die *Instituties*, vormen de SamenWereld. Gedreven door een grondplicht staan zij aan de lat om door hun beleving van Recht, RechtMatigheid en RechtVaardigheid als bouwstenen van RechtsStatelijkheid niet alleen toepassing te geven aan de Stellingen en Rechtsbeginselen uit Tonnaers boek, maar ze moeten daarmee als SamenWereld tevens de verbindende schakel vormen tussen de Leefwereld van de burgers en de Systeemwereld van de overheden, zoals Hovens die verbinding ziet en waarmee hij aan het concept van Habermas een vernieuwende aanvulling geeft binnen het Huis van Thorbecke.

Hier vloeien dus de boeken van Tonnaer, Hovens en van mij samen. Deze eigen invulling van wie en wat de SamenWereld is – de Instituties en niet de Politieke Partijen – zal ik in Aanval 3 nader bespreken als ik de rol van de politieke partijen in de wederopbouw van ons politieke systeem bespreek.

Een verkenning over de vraag: wat is er allemaal aan de hand?

Na een betoog:

- (a) over de gevaren die onze democratische rechtsstaat bedreigen,
 - (b) onder verwijzing naar het indrukwekkende werk van Herman Tjeenk Willink – helaas ook een roepende in de woestijn,
 - (c) en enkele pittige citaten van de leiding van zowel de Raad van State, de Algemene Rekenkamer en de Nationale Ombudsman – een aansluiting bij de eerder genoemde Instituties van de Hoge Colleges van Staat,
- stelt Hovens de vraag “Gaaf er überhaupt nog wel wat goed in ons land?”, om die vervolgens te beantwoorden met “Nee”, waarna de vraag volgt: “Is het tij nog te keren en hoe dan?”.

Zijn ‘Nee’ motiveert hij met een beschrijving van:

- (a) De onevenwichtige verhouding tussen de drie staatsmachten (= de horizontale machtenscheiding van de trias politica), waarbij Charles de Montesquieu aan de orde komt.
- (b) De troebele verdeling van de verantwoordelijkheden over de verschillende lagen van de overheid: het rijk, de provincies gemeenten en waterschappen (= de verticale machtenscheiding), waarbij hij aandacht schenkt aan het subsidiariteitsbeginsel, inhoudend dat men taken moet laten uitvoeren door de laag die daartoe het meest geschikt is.
- (c) Een dramatische verslechtering (in de zin van de voorbeeldfunctie) van de politieke cultuur, waarbij Hovens een toepasselijk citaat plaatst van Niccolò Machiavelli, luidend: “Laat vorsten niet jammeren over deze of gene wandaad

van het volk waarover zij regeren, want zo'n wandaad is óf te wijten aan hun eigen nalatigheid óf een uitvloeisel van soortgelijke wandaden waaraan zij zichzelf hebben bezondigd." Met deze verwijzing naar de voorbeeldfunctie was Machiavelli toen al sociaal psycholoog en psychoanalyticus.

- (d) De toenemende vervreemding/afkeer van de politiek, met een lage opkomst bij verkiezingen en wantrouwen in de politiek.
- (e) Een bedroevend laag niveau van het oplossend vermogen van de overheid. Hovens beschrijft dit aan de hand van voorbeelden uit diverse sectoren en sluit dat af met de vraag waarom de overheid niet in staat is maatschappelijke problemen effectief aan te pakken en op te lossen.
- (f) Het antwoord op die vraag formuleert hij als 'Het systeem blokkeert het vermogen om te leren en te veranderen'. In deze passage ligt een hechte verbinding met mijn werk dat gedurende mijn hele loopbaan is gewijd aan beleids- en systeemanalyses van het disfunctioneren van de Tweede Kamer, alsook aan het later te beschrijven boek van Ingo Piepers die met concepten uit systeemtheorie duidelijk maakt waarom en hoe een nieuwe en duurzame internationale orde kan, moet en zal ontstaan.
- (g) Waarna hij dat hoofdstuk afsluit met 'Het moet anders, omdat het moet en omdat het kan'.

Volkssoevereiniteit en Sociaal Contract

Met het vorige punt (g) introduceert Hovens zijn gedachten over Volkssoevereiniteit en Sociaal Contract. Hiermee betreedt hij het domein van Jean-Jacques Rousseau. Die hield zich in de tweede helft van de 18^e eeuw, zowel als politiek filosoof als rechtsfilosoof, bezig met recht en moraal. Hij schreef uitgebreid over politieke theorie, sociale contracten, vrijheid en gelijkheid, en was een belangrijke denker tijdens de Verlichting. Zijn ideeën hebben een grote invloed gehad op de ontwikkeling van moderne Politieke filosofie en Rechtstheorie.

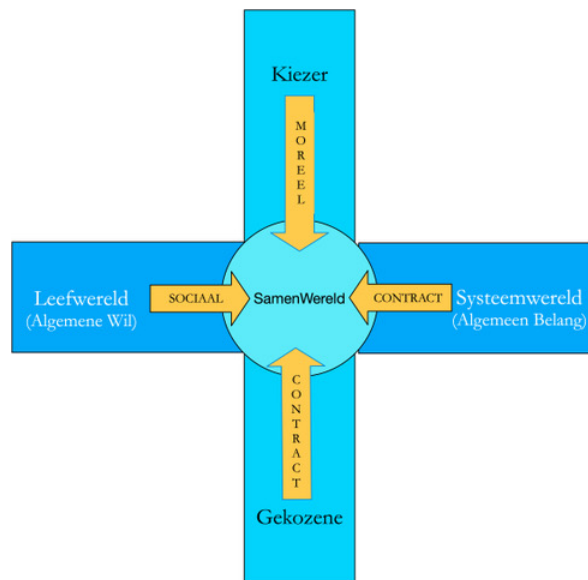
Dit is bekende stof. Minder bekend is Rousseaus betrokkenheid bij de compositie van de eerste grondwet in Europa, in Corsica. Hij hielp President Paolo Pasquale met het formuleren van een grondwet nadat Corsica zich in 1755 had bevrijd van de Genuese overheersing. Pasquale vroeg Rousseaus hulp voor een concrete grondwettelijke toepassing van diens gedachtengoed. De onafhankelijkheid was echter slechts van korte duur. In 1768 nam Frankrijk Corsica in bezit, iets waar waarschijnlijk alleen de Corsicaan Napoleon Bonaparte van profiteerde door zichzelf later te kronen als Keizer van Frankrijk. De roep om een onafhankelijk, soeverein Corsica bestaat nog steeds. Dit terzijde.

In zijn bekendste werk, 'Du Contrat Social' ('Het Maatschappelijk Verdrag') uit 1762 legt Rousseau zijn politieke opvattingen uit over de grondslag van legitimiteit van

overheden en de aard van de relatie tussen burgers en hun regering. Hij introduceerde het idee van het 'algemeen belang' als basis voor politieke soevereiniteit.

Ik zie het als een grote verdienste van Hovens dat hij erin slaagt om aan dat monumentale begrip 'contract social' een formidabel nieuw element toe te voegen. Hij toont dat echter pas in het laatste hoofdstuk Epiloog, met een tekening die ik hier beschrijf:

- (a) Hij zet op een horizontale as, tegenover elkaar, de Systeemwereld van de overheid en de Leefwereld van de burgers.
- (b) In het midden van die as verbindt hij met het begrip 'SamenWereld' (in mijn ogen dus het geheel van *Instituties*) de balans tussen beide Werelden. Balans gerealiseerd door de SamenWereld - in de zin van afwezigheid van enige overheersing van de ene wereld over de andere. Zo ontstaat een Sociaal Contract, in die zin dat een 'contract' altijd betekent dat beide partijen een gelijk deel van de overeenkomst krijgen.
- (c) Vervolgens zet hij - op basis van uitgebreide betogen over het verschil tussen, en de verantwoordelijkheden van, 'Kiezer' en 'Gekozone' - op een verticale as de Kiezer en de Gekozone over het middelpunt van de horizontale as waardoor het begrip 'SamenWereld' ook als balans dient tussen 'Kiezer' en 'Gekozone'. Daarmee ontstaat een Moreel Contract, waarbij wederom de SamenWereld voor de balans zorgt.
- (d) Kortom, het begrip 'Samenwereld' (nogmaals, in mijn visie het geheel van door grondplicht-gedreven Instituties) als het kruispunt van individuele en collectieve contracten.

Met deze bijzondere filosofische toevoeging aan het 'Huis van Thorbecke', via het denkwerk van Rousseau, sluit Hovens aan bij de opvattingen over moraliteit die u kunt vinden in het boek van Tonnaer en dat van mij.

Ik weersta de verleiding om door te gaan met een uitgebreide toelichting op het werk van Hovens. Het zou nog vele pagina's beslaan. Laat mij volstaan met een korte opsomming van Hovens' aanbevelingen voor de drastische verbouwing van het 'Huis van Thorbecke':

- (a) Neem de Trias Politica serieus, onder meer door de wetgevende macht geheel en al neer te leggen bij de volksvertegenwoordiging. Inclusief een 'leger' wetgevingsjuristen. Dus de Regering uitsluitend belasten met uitvoering en niet langer met voorbereiden van wetgeving. Deze aanbeveling houdt in dat Artikel 81 Grondwet moet worden aangepast.
- (b) Vestig een Constitutioneel Hof. Dat is een Hof dat wetten aan de Grondwet mag toetsen. Consequentie: schrappen van Artikel 120 Grondwet en in de Grondwet een nieuw artikel inzake het Constitutioneel Hof opnemen.
- (c) De consequentie van zo'n stap is het afschaffen van de Bestuursrechtspraak bij de Raad van State en deze overhevelen naar de gewone rechterlijke macht. Dat vereist aanpassing van Artikel 73 Grondwet.
- (d) Maak een Preambule bij de Grondwet en laat die door het volk ratificeren. Een Preambule is in wezen de Considerans van de Grondwet. Die ontbreekt nu.
- (e) Verleg de extreme macht van het bestuur – het Kabinet/de Regering – naar de vertegenwoordiging van het volk. Doe dat door wijziging van Artikel 51 Grondwet door te bepalen dat de Tweede Kamer wordt verdubbeld naar 300 leden en de Eerste Kamer naar 150.
- (f) Hou op met het 'tweepartijstelsel' – coalitie en oppositie – in de Tweede Kamer en maak de Kamer ondeelbaar in zijn opdracht om het gehele Nederlandse volk te vertegenwoordigen.
- (g) Vervang het Regeerakkoord door een Samenlevingsagenda. Die agenda is het domein en politieke gedachtegoed van de Tweede Kamer. En is leidend voor de nieuwe bestuursperiode die tot het domein van het Kabinet hoort. Consequentie is om na verkiezingen eerst een Samenlevingsagenda te formuleren. Door de Tweede Kamer zelf. Die is bepalend voor de Bestuurlijke agenda van het Kabinet.
- (h) Laat de Tweede Kamer de Regering benoemen. Schrap daarom Artikel 43 Grondwet, te vervangen door een bepaling die de bevoegdheid tot benoeming en ontslag toekent aan de Staten-Generaal.
- (i) Werk als Tweede Kamer *samenlevingsgericht* met geïntegreerd werkende 'Themacommissies'. Consequentie: afschaffen van de sectorale beleidscommissies die de leden van de Kamer opjagen in hun drang om mee te besturen, wat niet hun taak en zaak is.
- (j) Laat plenaire vergaderingen van de Kamer plaatsvinden zonder leden van de Regering, met uitzondering van de begrotingsvergaderingen en wanneer de Kamer dat nodig acht in verband met zijn controlerende taken.
- (k) De Voorzitter van de Tweede Kamer is de eerste burger van het land en spreekt in die hoedanigheid maandelijks met de media over het werk van de Kamer. De Premier mag daar als gast bij zijn.
- (l) Wanneer er een vertrouwensbreuk ontstaat tussen het Kabinet en de Kamer ontslaat die de leden van het Kabinet en formeert een nieuw Kabinet zonder tussenkomst van verkiezingen. Deze aanbeveling is een logisch gevolg van wat

Hovens eerder formuleert in de zin van het opheffen van het 'tweepartijstelsel' in de Kamer: coalitie en oppositie.

- (m) Adviescolleges worden gericht aan de Tweede Kamer. Niet aan de Regering. Die heeft met de ministeries en deskundige ambtenaren voldoende kennis in huis. Persoonlijk vind ik het een historische fout dat de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid gericht is aan de Regering. Dat had de Tweede Kamer moeten zijn, maar die discussie hebben we in de jaren zeventig verloren.
- (n) Leden van de Eerste Kamer worden benoemd vanuit de gemeenten. Dat vereist aanpassing van de Kieswet waardoor gemeenteraden uit hun midden leden voor de Eerste Kamer kiezen.
- (o) De Eerste Kamer ziet toe op rechtvaardige wetgeving door het instellen van een Vaste Commissie voor de rechtvaardigheid. Zie hier weer een directe verbinding met het werk van Tonnaer en van mij.
- (p) Nu volgt een aantal aanbevelingen om de gedecentraliseerde staatsstructuur op de schop te nemen. De eerste luidt: 'De staatsstructuur krijgt een federaal karakter'. Als voormalig President van de Federal Alliance of European Federalists (2018-2023) ga ik bij deze aanbeveling rechtop zitten. Hovens heeft zich verdiept in het werk van Johannes Althusius, Duits rechtsfilosoof, die in 1602, als een uitwerking van het democratiebegrip van Aristoteles de bouwstenen van federale staatsvorming heeft ontworpen. Althusius' gedachtegoed werd omarmd door Willem van Oranje. De kern van deze aanbeveling is dat je een staat niet van bovenaf, maar van onderop, uit de gelaagde samenleving moet opbouwen. Straks, bij de bespreking van Piepers' boek (Aanval 3c) komt het denken in termen van federale staatsvorming weer uitdrukkelijk aan de orde.
- (q) Zeer kort citeer ik de andere aanbevelingen om de staatsstructuur op de schop te nemen:
 - De overheid faciliteert gemeenschappen om te zorgen voor hun eigen leefbaarheid.
 - Gemeenten worden materieel echt de eerste overheid.
 - De Rijksoverheid is zelf verantwoordelijk voor de uitvoering van haar beleid.
 - De band tussen kiezer en gekozen wordt aanzienlijk steviger.
 - Gekozenen leggen de eed of belofte af richting het volk.
 - De band tussen kiezers en gekozenen geldt voor de hele periode van vier jaar.
 - Volksvertegenwoordigers dienen alleen het Algemeen Belang.
 - Een of meerdere Tweede Kamerleden krijgen mogelijk meer stemmen in het parlement.
 - Het stemmen bij volmacht wordt afgeschaft.
 - Kinderen krijgen ook stemrecht.

- (r) Politieke partijen zijn de verbindingsschakel⁶ tussen de leefwereld en de systeemwereld:
- Politieke partijen weten meer mensen aan zich te binden.
 - Politieke partijen zorgen voor de beste mensen op politieke en bestuurlijke functies.
 - Politieke en bestuurlijke functies worden fulltime ingevuld.
 - Politieke partijen zorgen voor thematische en heldere verkiezingsprogramma's.
- (s) Het probleemoplossend vermogen van de overheid neemt toe:
- Het gebruik van de Methode Samenlevingsbeleid is ingeburgerd.
 - Het Ketenmodel krijgt een serieuze plaats in beleidsprocessen.
 - Hoe het geloof in de politiek en het vertrouwen in de overheid terugkeren.

De uitvoering van Hovens' aanbevelingen leveren een fundamentele, structurele, gedurfde en onorthodoxe vernieuwing van het 'Huis van Thorbecke'. Een totale vernieuwing van de staatkundige positie en werkwijze van de Tweede Kamer. Samen met de institutionele toepassing van Tonnaers werk ontstaat dan een politiek systeem dat er weer zo'n honderd jaar tegen kan.

mr. dr. Leo Klinkers
bestuurskundig adviseur
21 mei 2024

⁶ Hier wijk ik af van Hovens' standpunt dat politieke partijen de SamenWereld vertegenwoordigen. Zij vormen een zeer klein deel van de SamenWereld en zijn op sterven na dood. Zij vertegenwoordigen slechts circa 300.000 partijgebonden burgers. De Instituten daarentegen, zoals in stelling gebracht bij de bespreking van Tonnaers boek (Aanval 2a), omvatten de totale samenleving en kunnen – als ze hun grondplicht in dezen begrijpen – model staan voor het concept SamenWereld dat de verbindende schakel is tussen de Systeemwereld en de Leefwereld. In Aanval 3 kom ik terug op de rol en positie van de politieke partijen binnen die verbindende schakel.

"IK VAL AAN, VOLG MIJ" (2c): WIE MOET MIJ VOLGEN?

Inleiding

In *"Ik val aan, volg mij (1)"*: *Waarom deze aanval?* heb ik uitgelegd dat het toenemende verval van ons politieke systeem moet worden gestopt. In *"Ik val aan, volg mij (2a)"*: *Wie moet mij volgen?* benoem ik tientallen Instituties van ons land om zich verantwoordelijk te gaan weten voor de toepassing van 92 Stellingen en een aantal Rechtsbeginselen inzake Rechtvaardigheid. Dit naar aanleiding van een boek daarover van emeritus hoogleraar Frans Tonnaer. In *"Ik val aan volg mij (2b)"* stel ik dat de genoemde *Instituties* gedurfd en onorthodox hun verantwoordelijkheid moeten nemen voor een fundamentele vernieuwing van het 'Huis van Thorbecke', zoals geformuleerd in een boek van bestuurskundige Peter Hovens. Nu volgt *"Ik val aan, volg mij (2c)"* waarin ik de *Instituties* wijs op hun verantwoordelijkheid voor het meer weerbaar maken van ons land tegen de door Ingo Piepers beschreven dreigingen van onze interne orde, de Europese orde en de internationale orde.

Het boek van Ingo Piepers

Voordat ik een aantal onderdelen van zijn boek ga toelichten zal ik eerst in grote lijnen vertellen wie Piepers is, wat hij bestudeert en tot welke bevindingen hij is gekomen; bevindingen die ons leven in Nederland, Europa en de wereld op een niet geringe manier gaan raken. Ook deze boekbespreking is gericht op het tonen van verbindingen met het werk van Tonnaer, Hovens en mij. En is een uitnodiging aan alle *Instituties* die ik in Aanval (2a) noemde, om mij te volgen in de analyses en aanbevelingen van Ingo Piepers.

Piepers heeft zich toegelegd op onderzoek naar de oorlogsdynamiek in het internationale systeem. Hij publiceerde een uitgelezen hoeveelheid analyses over het waarom en het hoe van het ontstaan van statelijke systeemcrises, inclusief (wereld)oorlogen, sinds de 15^e eeuw.⁷ En hoe na elke omvattende crisis van het internationale systeem nieuwe statensystemen ontstonden.

⁷ Zie *Dynamiek en Ontwikkeling van het Internationale Systeem: een Complexiteitsperspectief* (2006); *2020: Warning, Patterns in War Dynamics reveal disturbing Developments* (2016); *On the Thermodynamics of War and Social Evolution* (2019); *De Onvermijdelijkheid van een nieuwe Wereldoorlog* (2020).

In 1995 was hij commandant van de Nederlandse bijdrage aan de Rapid Reaction Force van de Verenigde Naties in Sarajevo, als onderdeel van Operation Deliberate Force.

Zijn nieuwste boek *'Van Verval naar Vernieuwing'* (2023) is te zien als een culminatie van zijn ervaringen en inzichten op twee gebieden:

- (a) hij voorziet in de ontwikkeling van huidige oorlogen en andere conflicten hoe zich een nieuwe, omvattende mondiale systeemcrisis, inclusief een nieuwe wereldoorlog aan het ontwikkelen is;
- (b) en draagt met de kennis van de manier waarop zich daarna een nieuw (federaal) statensysteem aandient bouwstenen aan voor een bestendige, vredige internationale orde die tot ver in de volgende eeuw kan duren.

Ik ga Piepers' aanpak zo kort mogelijk duiden. Van essentieel belang daarbij is zijn onderscheid tussen 'de orthodoxe benadering' en het standpunt dat die benadering gecombineerd moet worden met nieuwe inzichten. Met tekeningen van analyses op het vlak van oorlogen en oorlogsdynamiek vanaf het jaar 1500 licht hij toe hoe nieuwe inzichten moeten leiden tot aanpassing en verdieping van de wetenschap over de relatie tussen systeemcrises > wereldoorlogen > structurele verschuivingen van de internationale orde > het ontstaan van nieuwe statensystemen.

Hij beperkt zich niet tot militaire observaties, maar maakt gebruik van inzichten en theorieën uit de politieke wetenschappen die zich richten op internationale relaties en internationale politiek. Die bestaande inzichten zijn weliswaar gebaseerd op algemeen aanvaarde regels en overtuigingen, maar hij noemt dat de 'orthodoxe benadering'. Bij die benadering gaat het dan vooral over macht, invloed en belangen van staten, gevoegd bij de veronderstelling dat staten er altijd naar streven die macht te maximaliseren. Die visie bepaalt in belangrijke mate de dynamiek en ontwikkeling van de internationale orde en die heeft ons nu gebracht waar we zijn: een systeem dat zich kenmerkt door oorlogen, conflicten, spanningen, provocaties en het verdragsrechtelijke stelsel van de Verenigde Naties dat door het vetosysteem van de Veiligheidsraad niet in staat is orde en vrede te realiseren, noch te handhaven.

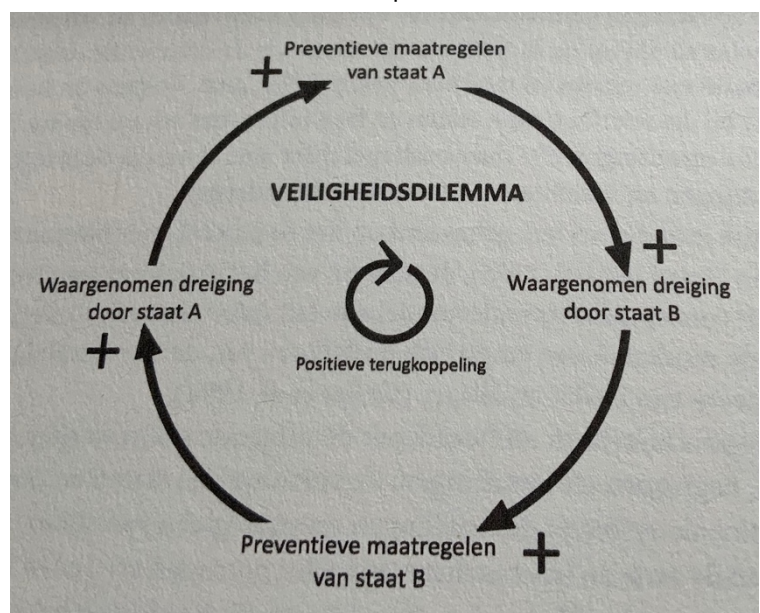
Als ik zijn boeken goed begrijp probeert hij uit te leggen dat wij – Nederland, Europa en de Wereldorde – opnieuw in een Interbellum leven. Een periode tussen twee wereldoorlogen, zoals die tussen de Eerste en de Tweede Wereldoorlog. Nu dus het Interbellum tussen de Tweede Wereldoorlog en een toekomstige 'Derde'. De vraag is: wat hebben we van de vorige geleerd. Piepers legt uit wat we daarvan zouden moeten leren. In die zin dat de dreigingen die onze nationale, Europese

en wereldorde mogelijk gaan verscheuren alles te maken hebben met een verwaarlozing van de desbetreffende politieke systemen.

Hij ziet de orthodoxe benadering (over vooral sociale en politieke dynamiek en ontwikkelingen) als een te beperkte visie en zelfs als een onderdeel van de problematiek. Hij brengt die benadering op een hoger niveau van wetenschap met nieuwe inzichten die betrekking hebben op systeemtheoretische concepten. Die nieuwe inzichten worden gedragen door zijn vaststelling dat de systeemdynamiek rechtstreeks wijst op een nieuwe, aanstaande ernstige systeemcrisis waarvan een omvattende systeemoorlog – dus een Wereldoorlog – waarschijnlijk onderdeel gaat uitmaken. Er is geen twijfel mogelijk dat die waarschijnlijkheid in werkelijkheid kan veranderen omdat Piepers met nauwkeurige analyses in zijn boek *'De onvermijdelijkheid van een nieuwe Wereldoorlog'* (2020) al voorspelde dat binnen twee jaren een nieuwe oorlog binnen Europa zou ontstaan. Dat bleek de oorlog van Rusland tegen Oekraïne te zijn. Er zijn niet veel mensen die denken dat het daarbij zal blijven. Meerdere niet-systeemoorlogen lijken die van de Oekraïne te gaan volgen.

Tot zover enkele hoofdlijnen.

Net zoals ik Hovens' boek op hoofdlijnen heb samengevat zal ik dat nu ook met Piepers' boek doen.

De orthodoxe benadering van internationale relaties en dynamiek

Eerst behandelt Piepers de belangrijkste begrippen en opvattingen van de orthodoxe benadering. Om te beginnen met de 'Realistische School', met aanhangers als Machiavelli en Kissinger. Kern: staten zijn onderdeel van een groter systeem zonder centraal gezag en moeten dus zelf hun veiligheidsboontjes doppen. Om hun belangen veilig te stellen streven ze naar maximalisatie van (militaire) macht om voorbereid te zijn op agressie van andere staten. Deze handelingskeuzen levert echter steeds nieuwe bedreigingen op omdat andere staten hetzelfde doen. Piepers: *"In een systeem zonder centraal gezag is de veiligheid van staat A de onveiligheid van staat B en omgekeerd"*(p. 14). Zie dit veiligheidsdilemma in de tekening:

Op diverse plekken in zijn boek wijst hij op de noodzaak om in te zien dat het vereiste centrale gezag – voor het vestigen van vrede – alleen te realiseren is door de wereldorde te stoelen op een federale staatsvorm.

Naast deze denkrichting binnen de Realistische School zijn er nog vier andere: de 'Gemeenschap van staten doctrine', het 'Pluralistische interdependentiemodel', het 'Afhankelijkheidsmodel' en het 'Wereldgemeenschapsmodel'. Ik ga hier kortheidshalve aan voorbij.

De vorming van staten en machtsontwikkeling

Dit onderdeel gaat over de vorming en ontwikkeling van de staat. Opmerkelijk is zijn vaststelling dat het statelijk proces van Europa nog niet afgerond is. Het vereist nog een 'groeistap' die uiteindelijk tot een federaal Europa op basis van een Constitutie moet leiden. Op dit punt (wat hij later in zijn boek uitwerkt) leg ik een verbinding tussen zijn werk, dat van Hovens en mij: de verdragsrechtelijke ontwikkeling van Europa – begonnen in 1951 met de creatie van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal – blijkt een juridisch-bestuurlijk gedrocht te zijn dat aan het einde van zijn politieke levenscyclus is gekomen. In de evolutie van het Europese statensysteem sinds 1500 is een federaal Europa de volgende en wellicht ook de laatste stap.

Het internationale systeem

Aan de hand van inzichten van Holsti en Gilpin onderscheidt Piepers (binnen de orthodoxe benadering) drie typen internationale systemen: het feodale systeem (macht geconcentreerd in een centrum waarbij ondergeschikte eenheden slechts een beperkte autonomie hebben); het internationaal systeem met diffuse machtsstructuren (een beperkt aantal grootmachten bezit en bezet dominante posities dat leidt tot een derde type, een gepolariseerd bloksysteem); in die derde positie zijn minder machtige staten vaak bereid autonomie in te leveren voor veiligheid die hen wordt verschaft door een dominante staat. Het is niet moeilijk om te zien dat Oekraïne en Israël duidelijke voorbeelden van die derde positie zijn.

Doelstellingen en strategieën van staten

Piepers volgt Gilpins onderscheid in drie categorieën doelen van staten:

- (a) Verovering van grondgebied om economische en veiligheidsbelangen te waarborgen. Zie Rusland versus Oekraïne.
- (b) Vergroting van invloed op andere staten. Denk hierbij vooral aan China dat zich overal in de wereld met leningen en subsidies in landen 'inkoopt'.
- (c) Vergroting van invloed op de wereldeconomie. Wie zien hier de positie die Amerika, China en India innemen.

Vervolgens citeert Piepers Holsti's orthodoxe visie dat in het huidige internationale systeem zonder een centraal gezag de ruim 190 staten nog steeds vier doelen nastreven: veiligheid, autonomie, welzijn, status en prestige. In mijn woorden: nog steeds is het 'ieder voor zich', 'eigen land eerst', zonder enig besef van gemeenschappelijke belangen die de creatie van een overkoepelend bestuur in de vorm van een federaal gezag vereisen; de enige vorm van gemeenschappelijke statelijkheid die de soevereiniteit van de deelstaten kan bewaren én een wereldvrede kan garanderen.

De ontwikkeling van de internationale orde en het machtsevenwicht

Uit deze paragraaf vermeld ik slechts dat Piepers hier een gedetailleerde verhandeling geeft van de wijze waarop binnen het internationale systeem de statelijke orde van Europa zich heeft ontwikkeld. Vanaf het soevereiniteitsbeginsel krachtens de Vrede van Westfalen (1648), via de Wereldoorlogen tot het Europese intergouvernementele, verdragsrechtelijke besturingssysteem van vandaag de dag. De behoefte aan recht, vrede en veiligheid zijn steeds sleutelbegrippen die nieuwe vormen van statelijke ordelijkheid stuwten.

Patronen en trends

Piepers schetst de ontwikkeling van een unipolair machtssysteem (de USA als enige pool) naar een multipolair systeem waarin enkele grootmachten de dienst uitmaken. In een proces van rijzende imperia, vervolgens desintegrerende imperia en weer nieuwe rijzende grootmachten is langzaam een multipolair systeem gegroeid langs een steeds repeterend proces van oorlog op oorlog: aftastende oorlogen (probing wars) en aanpassende oorlogen (adjusting wars) die overigens de hiërarchie tussen de staten niet aantastte.

Oorlog, oorlogvoering en oorlogsdynamiek

Voor een goed begrip van de oorlogsdynamiek definieert Piepers – aan de hand van de orthodoxe benadering – oorlog als een activiteit waarbij op een georganiseerde manier geweld wordt aangewend om een bepaald doel te bereiken; oorlogvoering als een manier waarop die oorlog wordt gevoerd, dus met welke middelen en methoden; een totale oorlog als de algehele betrokkenheid van een samenleving bij een oorlog. Voor Oekraïne lijkt het volgens Piepers een totale te zijn, voor Rusland nog niet. Bij oorlogsdynamiek gaat het niet over een enkele oorlog, noch over oorlogvoering, maar over opeenvolgende oorlogen en de samenhang daartussen op lange(re) termijn.

Oorlogen en oorlogvoering zijn geëvolueerd van een activiteit van machthebbers die met huurlingen hun eigen belangen wilden veiligstellen naar activiteit en een instrument waarmee staten hun belangen willen behartigen. Voor Nederland is dat uitgedrukt in Artikel 97 Grondwet. Lid 1: *“Ten behoeve van de verdediging en ter*

bescherming van de belangen van het Koninkrijk, en ook ten behoeve van de handhaving en de bevordering van de internationale rechtsorde, is er een krijgsmacht.” Lid 2: “De regering heeft het opperbevel over de krijgsmacht” (p. 46).

Wat is er nu aan de hand? Een orthodox antwoord

Piepers sluit de beschrijving van de orthodoxe benadering af met het standpunt dat de orthodoxe benadering ondanks waardevolle inzichten een nieuw paradigma nodig hebben. Ik citeer: *“Als het over dynamiek en ontwikkeling van het internationale systeem gaat en dus niet over specifieke sociale en politieke ontwikkelingen en gebeurtenissen, dan herhaalt de geschiedenis zich. Helaas handelen wij daar niet naar en dat is niet alleen zorgwekkend, maar ook een gemiste kans. (-) Wij hebben er natuurlijk alle belang bij dat die nieuwe internationale orde - een VN 2.0 - onze waarden en belangen zal waarborgen. Er staat bij een hegemoniale oorlog dus veel op het spel. Een hegemoniale oorlog⁸ moet je winnen” (p. 48).*

Een nieuwe benadering van internationale relaties

Hier begint Piepers aan inzichten die een noodzakelijke aanvulling moeten zijn op die van de Realistische School van de orthodoxe benadering. Bouwstenen van een nieuw paradigma voor onderzoek van internationale relaties en oorlogsdynamiek. Nieuwe inzichten op basis van zijn voorgaande studies maken duidelijk dat de orthodoxe benadering niet altijd juist of volledig zijn. Daarmee is het mogelijk een beter zicht te krijgen op de werking van het internationale systeem.

Piepers doet dit als volgt. Hij benoemt eerst de sociale en politieke dynamiek in het politieke systeem van de orthodoxe school als een ‘bovenliggende’ dynamiek: Systeem 1. En zijn nieuwe benadering ‘onderliggende’ dynamiek als Systeem 2. Tussen beide dynamieken - Systemen - is sprake van een wisselwerking waarbij de onderliggende dynamiek kaders stelt en richting geeft aan de bovenliggende dynamiek.

In die context introduceert Piepers begrippen als:

- Adaptieve cycli: dat zijn cycli van verval en vernieuwing die plaatsvinden in onder andere ecosystemen en sociale systemen. Let wel: hierbij past de toevoeging dat ze mijns inziens ook van toepassing zijn op politieke systemen. Die van ons land wordt door Hovens en mij geduid als een politiek systeem, ernstig in verval. Ook het systeem van de Europese Unie is mijns inziens in een staat van ernstig verval geraakt. Oorzaak: de onvergeeflijke fout van de Franse staatsman Robert Schuman (geadviseerd door Jean Monnet) om in zijn

⁸ Een hegemoniale oorlog is een conflict tussen staten waarbij een streeft naar de hegemonie, de absolute baas worden over een bepaald gebied of zelfs over de hele wereld. De Napoleontische oorlogen en de twee wereldoorlogen worden als hegemoniale oorlogen gezien.

Schuman Declaration van mei 1950 federale samenwerking tussen Europese staten weliswaar als verplicht te kenmerken, maar dan wel op basis van een stelsel van verdragen: een systeemfout van de eerste orde, die de EU nu naar zijn ondergang brengt.

- Creative destruction: dat is een onderdeel van de vernieuwing na het verval. Ik zie dat als het totaal van toegepaste wetenschap zoals beschreven bij mijn bespreking van het boek van Tonnaer: de *Instituties* die – als de omvattende Samenwereld (Hovens) – tot grondplicht hebben om de vernieuwing vorm en inhoud te geven.
- Universaliteit (relatie tussen netwerk en zijn dynamiek): daarbij kondigt Piepers aan dat hij zal spreken over faseovergangen, kritieke punten, chaotische dynamiek, dissipatieve structuren en eindige-tijd-singulariteiten. Bepaald geen eenvoudige stof, maar niettemin bestudeerbaar om de relatie tussen verval en vernieuwing te kunnen begrijpen.

Verval en vernieuwing van ecosystemen

Piepers' onderzoek toont dat oorlogscycli in het internationale systeem integrale onderdelen zijn van adaptieve cycli van innovatie, exploitatie verval en vervolgens vernieuwing: *“De innovatie van de internationale orde (de organisatie van het internationale systeem) vindt plaats tijdens hegemoniale ofwel systeemoorlogen. Oorlogen en dan vooral systeemoorlogen zijn in hoge mate instrumenteel in de ontwikkeling van het internationale systeem”* (p. 53).

Nu volgt een belangrijke observatie van Piepers, belangrijk in die zin dat het een bijzonder verbindend element is tussen de vier boeken die hier aan de orde zijn: *“Ook in het geval van de organisatie van de samenleving is er sprake van een adaptieve cyclus.”*

Om te voorkomen dat u het volgende over het hoofd ziet schrijf ik hier vetgedrukt: **De boeken van Tonnaer met zijn Stellingen en Rechtsbeginselen, van Hovens met zijn SamenWereld plus de noodzakelijke verbouwing van het ‘Huis van Thorbecke’ en dat van mij met een totaal aanpak van het politieke systeem waaronder een Tweede Kamer die met opgeleide leden zijn weerga niet heeft, markeren samen met dat van Piepers het begin van een adaptieve cyclus van een politiek systeem dat een extreem hoog niveau van Democratie, RechtsStatelijkheid, Moraliteit, Ethiek en Functionaliteit moet garanderen. Bestand tegen alle te verwachten disrupties binnen Europa en de chaotiserende wereldorde van dit moment.**

Complexe en dynamische systemen

In deze paragraaf bespreekt Piepers terugkoppelingsmechanismen die in de systeemtheorie bekend staan als:

- Positieve feedback: dat is een versterking van een dynamiek.
- Negatieve feedback: dat is een corrigerende werking van een dynamiek.

In mijn bestuurskundig werk, vervat in wat mijn studenten indertijd de 'Methode Klinkers' gingen noemen, zijn deze twee begrippen bepalende parameters voor falend of succesvol beleid maken. Elders in dit Verzameld Werk heb ik dit al enkele malen toegelicht. Ik ga daar nu verder aan voorbij.

Faseovergangen en kritieke punten

Piepers onderscheidt in de ontwikkeling van het internationale systeem op lange termijn de volgende toestanden of fasen:

- Voor 1500 was er nog geen 'toestand' maar slechts een losse verzameling van politieke entiteiten zonder veel samenhang.
- Rond 1500 ontstond er zoiets als een Europees systeem, dat duurde tot 1939, de start van de Tweede Wereldoorlog.
- Na 1945 startte een nieuwe fase met het karakter van een mondiaal statensysteem, vervat in de Verenigde Naties, en voor Europa in de groei van de Europese Unie.

Piepers bespreekt in deze paragraaf de typische aspecten van overgangen tussen die fasen.

Dissipatieve structuren

Piepers betreedt hier het domein van de thermodynamica. Daarbij zijn de Eerste Hoofdwet en de Tweede Hoofdwet van thermodynamica van belang. De eerste gaat over behoud van energie. De tweede heeft betrekking tot entropie, een aspect van energie dat duidt op de altijd aanwezige neiging van verval en chaotisering van een systeem.

Dissipatieve structuren – een nogal gecompliceerd begrip – zijn complexe systemen die op afstand van een evenwichtstoestand functioneren, maar zich wel kunnen ontwikkelen tot netjes georganiseerde patronen. Dus terwijl ze zich dynamisch ver van een thermodynamisch evenwicht ophouden, vervoeren en verspreiden ze energie die kan leiden tot een vorm van zelforganisatie waardoor uit chaos georganiseerde patronen ontstaan. Feedback-loops zoals negatieve feedback kunnen dat proces van georganiseerde patronen versterken. Dit speelt niet alleen binnen de natuurkunde maar ook in de economie en de politiek. Lukt het niet een georganiseerde toestand te realiseren dan versterkt positieve feedback de entropische chaos en verval van het systeem.

Groei, versnelling en eindig-tijd-singulariteiten

Hoewel het moeilijk is om binnen alle paragrafen van Piepers' werk de belangrijkste te benoemen gaat mijn belangstelling vooral uit naar deze paragraaf.

Piepers werkt met het benoemen van een aantal ontwikkelingen toe naar de voorspelling dat rond 2185 (dus gelukkig nog ver weg) het mondiale statensysteem zichzelf zal vernietigen omdat dan oneindige hoeveelheden spanningen worden geproduceerd. Hij bouwt zijn betoog als volgt op:

- De eerder genoemde adaptieve cycli hebben laten zien dat ze met een exponentiële factor versnelden. Ik zie dat als een voorbeeld van de werking van positieve feedback.
- Door die versnelling nam de levensduur van die cycli exponentieel af. Wat Piepers opmerkt over de effecten van een exponentiele beëindiging van een adaptieve levenscyclus binnen het mondiale politieke systeem is onverkort van toepassing op hetgeen zich momenteel (voorjaar 2024) in Nederland voordoet: een politiek systeem in totale chaos.⁹
- Een sleutelbegrip in Piepers overwegingen is 'Superexponentiële groei'. Hij ziet dat bijvoorbeeld bij superexponentiële groei van het aantal militaire slachtoffers tijdens oorlogen. Hij gebruikt die superexponentiële groei van militaire slachtoffers om aan te geven dat parallel daaraan oneindige hoeveelheden energie, hulpbronnen en militaire capaciteiten beschikbaar moeten zijn om de oorlogsdynamiek te kunnen voortzetten. Maar hij waarschuwt: *"Dat is niet mogelijk en er is dan een probleem"* (p.68). Projecteer dat eens op de oorlog tussen Oekraïne en Rusland.
- Piepers stelt: *"Het probleem dat er op een gegeven moment oneindige hoeveelheden energie en hulpbronnen nodig zijn om de dissipatieve structuur te voeden, kan tijdelijk worden uitgesteld door de werking van de dissipatieve structuur te optimaliseren op het moment dat er stagnatie optreedt."* Dat vereist een reset in de vorm van een vernieuwing - een upgrade - van de internationale orde. In mijn woorden: de oorlog tussen Oekraïne en Rusland leidt naar een reset die de Europese politieke en rechtsorde op een ander niveau zal gaan brengen. Volgens mijn berekeningen gaat dat dan in de richting van een constitutioneel gebaseerde federale staat Europa.
- Drie resets van het Europese statensysteem vonden al eerder plaats. Bij de systeemoorlogen van de Dertigjarige oorlog (1618-1648), de Franse revolutionaire en Napoleontische Oorlogen (1792-1815) en de Eerste Wereldoorlog. Het Europese statensysteem produceerde tussen 1939-1945 oneindig veel spanningen die zoveel - oneindig veel - militaire capaciteit vereisten om die spanningen te redresseren.
- Piepers: *"Uiteindelijk werd in 1939 de singulariteit van het Europese statensysteem bereikt en vond een fundamentele reorganisatie van het gehele systeem plaats. Die fundamentele reorganisatie kwam tot stand door de vierde*

⁹ In de Verantwoording bij mijn Verzameld Werk laat ik met een eenvoudige tekening zien hoe de combinatie van systeemleer, thermodynamica en organisatieleer het verval van ons politieke systeem duiden. In Aanval 3 zal ik dat ook tonen.

systeemoorlog, de Tweede Wereldoorlog (1939-1945), waar de drie voorafgaande systeemoorlogen en innovaties de opmaat voor waren.”

- Een reset in de zin van een (interne) herordening van het Europese statensysteem was niet meer mogelijk. Een fundamentele verandering was geboden. En die ontstond in 1951 in Europa een stelsel van intergouvernementele samenwerking. Met als juridische basis een stelsel van verdragen dat steeds moet worden aangepast om te kunnen functioneren onder de last van lidstaten die verdragsrechtelijke plichten negeren zodra ze zich bedreigd voelen in hun nationale belangen. Voor de mondiale rechtsorde gold een (voorlopig) mondiaal statensysteem, begonnen met de oprichting van de VN in 1945. Ook die verdragsrechtelijke basis is niet sterker dan het papier waarop het is geschreven. Het vetorecht in de Veiligheidsraad blokkeert elk proces naar een omvattende wereldvrede. Mijn interpretatie is: alleen een Wereld Federatie, samengesteld door een handvol regionale/continentale federaties en gebaseerd op een democratische, door het wereldvolk geratificeerde Constitutie in plaats van de ondemocratische en disfunctionele verdragen, kan die wereldvrede naderbij brengen.

De contouren van een nieuw paradigma

Piepers werkt het voorgaande gedetailleerd uit. Korteheidshalve ga ik aan deze paragraaf voorbij.

Wat is er aan de hand? Een antwoord op basis van nieuwe inzichten

Ter introductie van het volgende hoofdstuk schudt Piepers de lezer nog meer wakker dan wellicht al het geval is. Wij bevinden ons nu aan het einde van de eerste cyclus van het mondiale statensysteem dat met de oprichting van de VN in 1945 van start is gegaan. Hij wijst op het belang van een reset. Ik interpreteer dat als een hervorming van fundamentele aard, geen interne herordening, of tijdelijke aanpassing of reparatie van onderdelen van het VN systeem. De VN nadert volgens Piepers een kritiek punt en zal zich dan zelf vernietigen. Een ontleding, gevolgd door een geheel nieuwe wereldorde. De ontleding zal gepaard gaan met een mondiale systeemcrisis en oorlogsactiviteit waarbij alle grootmachten betrokken zullen zijn. Inzet: een nieuwe internationale orde.

Het daarna volgende hoofdstuk 'Nadere analyse op basis van het nieuwe paradigma' gaat over de manier waarop hij de ontwikkelingen richting een mondiale crisis vanaf 1945 berekent. Hij gaat daarin diep in op de werking van een dissipatieve structuur, de structuur en levensloop van een cyclus, systeemoorlogen en niet-systeemoorlogen, abnormale oorlogsdynamiek, ontwikkelingen na de Koude Oorlog en de start van een volgende systeemoorlog. Ik ga even in op het laatste onderwerp.

Ik citeer: *“De oorlog in Oekraïne die in 2022 is gestart, is naar alle waarschijnlijkheid de eerste oorlog in een reeks oorlogen die we de komende periode kunnen verwachten, en die gezamenlijk een systeemoorlog vormen. Net zoals bij de vier voorafgaande systeemoorlogen, gaat het bij deze systeemoorlog om een nieuwe internationale orde.”* (p. 110):

“Vooropgesteld dat het mondiale statensysteem dat in 1945 van start is gegaan op dezelfde wijze functioneert als zijn voorganger – en er wijst nog niets op dat dat niet het geval is – dan kan een vrij nauwkeurige indicatie voor de duur van een volgende systeemoorlog worden verkregen als de duur van de voorafgaande relatief stabiele periode bekend is. De indicatieve duur van de systeemoorlog die nu van start is gegaan is dan ongeveer 17 jaar. De berekening is als volgt: de relatief stabiele periode is in 1945 van start gegaan en in 2022 is het kritieke punt bereikt. Dat levert een levensduur van deze relatief stabiele periode op van 1945-2022 is 77 jaar. Omdat het verhoudingsgetal 0,22 bedraagt levert dat een duur voor de systeemoorlog van (afgerond) 17 jaar op ($0,22 \times 77 = 16,9$). Dat is dan dus de tijd die nodig is voor het internationale systeem om weer een nieuw evenwicht te vinden en te verankeren in een nieuwe internationale orde.

Het feit dat er sprake is van een systeemcrisis/oorlog, dat de inzet van die systeemoorlog een nieuwe internationale orde is, dat die oorlog bijna twintig jaar zal duren en dat de oorlog in Oekraïne daar een onderdeel van is (nota bene: Poetin en Xi zeggen dat met zoveel woorden), is belangrijke informatie waarop kan worden geanticipeerd. Ik kom daarop nog terug bij de beantwoording van de vraag wat wij gegeven de situatie nu zouden moeten doen” (p. 111-112).

Alarm

Voordat ik vertel hoe Piepers straks zijn vraag gaat beantwoorden sla ik alvast alarm.

Ik acht het niet mogelijk om Piepers' bevindingen te weerleggen met andere en betere cijfers, feiten en argumenten. Zij vormen de fundamentele basis om de hiervoor besproken boeken van Tonnaer (Rechtvaardigheid in Stellingen en Rechtsbeginselen) en Hovens (SamenWereld en Huis van Thorbecke), alsook dat van mij (een zoektocht naar een geheel nieuw politiek systeem en een nieuwe Tweede Kamer) te bestuderen op de noodzaak om – anticiperend – massaal in actie te komen om de onvermijdelijke schade van de te verwachten mondiale systeemcrisis voor Nederland zoveel mogelijk te mitigeren.

De *Instituten* zoals onderscheiden bij de bespreking van Tonnaers boek, in mijn visie alle tezamen de SamenWereld uit Hovens' boek, staan nu, niet morgen, aan de lat om zich te realiseren waar hun verantwoordelijkheid ligt.

Hier plaats ik nogmaals die vier boeken die het verval van ons politieke systeem moeten stoppen en omkeren tot een stelsel met een Tweede Kamer vol personen die zijn opgeleid in de grondslagen van het politieke ambt, het belangrijkste ambt ter wereld. Personen die hun nagenoeg pathologische onwetendheid inzake Recht, RechtMatigheid en RechtVaardigheid als bouwstenen van RechtsStatelijkheid hebben ingeruild voor een diep besef – gebaseerd op eisen van bekwaamheid en geschiktheid - van wat het belangrijkste ambt ter wereld inhoudt:

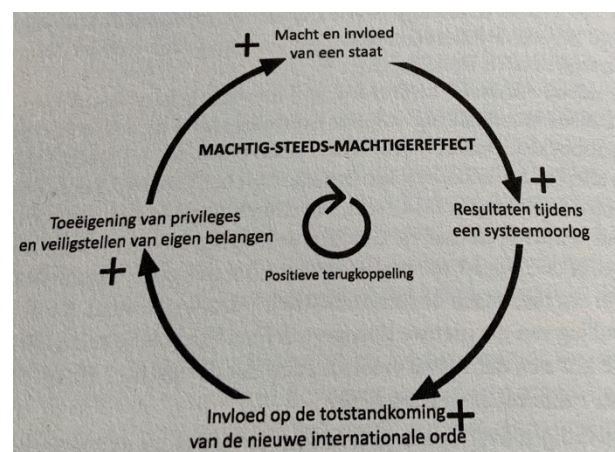

De verinnerlijking van deze vier boeken is het wetenschappelijke ‘Deltaplan’ dat de onvermijdelijke nadering van verval en chaos zoveel als mogelijk moeten tegenhouden en de bouwstenen leveren voor de daarna volgende vernieuwing van het nationale, Europese en mondiale statensysteem.

Wat kunnen we nu doen en Wat moeten we nu in ieder geval doen?

Van de twee laatste hoofdstukken “Wat kunnen we nu doen’ en ‘Wat we nu in ieder geval moeten doen’ toon ik hier eerst een tekening.

Ik citeer Piepers: *“Deze afbeelding laat het verband en de interactie zien tussen vier variabelen die gezamenlijk het machtig-steeds-machtiger mechanisme vormen. Een machtige positie tijdens een systeemoorlog levert privileges op in de internationale orde die dan tot stand komt, waardoor de belangen van dezen al machtige staat voorrang krijgen.”*

Vervolgens citeer ik slechts de vier acties en maatregelen waarmee Piepers zijn boek afsluit. Dat lijkt mij voldoende:

"Het gaat om de volgende acties:

- 1. De totstandkoming van een nieuwe internationale orde in de vorm van een wereldfederatie die is gebaseerd op democratische beginselen en die over een geweldsmonopolie beschikt.*
- 2. De publicatie van een Mondiaal Handvest - een Global Charters - waarmee die ambitie duidelijk wordt gemaakt.*
- 3. De totstandkoming van een Europese Federatie, waar een Europese Defensiemacht een integraal onderdeel van is, althans tot het moment van totstandkoming van die wereldfederatie.*
- 4. Een strategische aanpak van deze ambities door Nederland en haar bondgenoten" (p.136).*

Voor de nadere uitwerking van deze vier acties verwijs ik naar het boek zelf. In Aanval (3) zal ik het aspect van de noodzaak tot Europese en Mondiale federalisering ook iets verder uitwerken.

Slot

Hiermee zijn de drie onderdelen van "IK VAL AAN, VOLG MIJ (2a), (2b) en (2c) ": WIE MOET MIJ VOLGEN? afgerond. In Aanval (3) behandel ik de vraag: HOE MOET DAT DAN?

mr. dr. Leo Klinkers,
bestuurskundig adviseur
30 mei 2024

“IK VAL AAN, VOLG MIJ” (3): HOE MOET DAT DAN?

Inleiding

Dit is de derde en laatste verbale Aanval op ons vervallend en chaotiserend politieke systeem. Een destructief proces dat medio jaren zeventig begon met een verkeerd besluit van de toenmalige Kamervoorzitter Anne Vondeling: een wijziging van het Reglement van Orde ter introductie van sectorale beleidscommissies waardoor de leden van de Kamer ophielden het volk met betekenisvol waardenbesef te vertegenwoordigen en gingen mee- en tegenbesturen. Beleidsspecialisten namen de plaats in van de generalisten. Alles is daarna ‘bestuur’ geworden.

Met het in 1977 daarna volgende kabinet Van Agt-Wiegel begon een 46 jaar durend politiek monopolie van CDA en VVD. Tot de val van het Kabinet Rutte IV in 2023. Zie de tabel:

Jaar	Kabinet	Jaar	Kabinet
1977	CDA, VVD	2002	CDA, LPF, VVD
1981	CDA, PvdA, D66	2003	CDA, VVD, D66
1982	CDA, D66	2006	CDA, VVD
1982	CDA, VVD	2007	CDA, PvdA, CU
1986	CDA, VVD	2010	VVD, CDA
1989	CDA, PvdA	2012	VVD, PVDA
1994	PvdA, VVD, D66	2017	VVD, CDA, D66, CU
1998	PvdA, VVD, D66	2022	VVD, CDA, D66, CU

De PvdA kwam weliswaar even tussenbeide, maar doorbrak inhoudelijk dat politiek monopolie van CDA en VVD niet. De toenmalige premier Wim Kok had zijn partij namelijk verzocht om ‘de politieke veren af te schudden’ en te kiezen voor de ‘derde weg’ (van Tony Blair), de weg van het neoliberalisme. CDA en VVD hadden die koers al ingeslagen. Maar elk monopolie – zeker een monopolie dat gevoed wordt door het gif van het neoliberalisme – bederft. Van politiek bederf komt politiek verval en chaos. Anno 2023 en 2024 zitten we daar nu middenin: nationalisten, populisten en neofascisten bezetten en bezitten het centrum van de politieke macht. Er was voor gewaarschuwd. Maar er werd niet geluisterd.

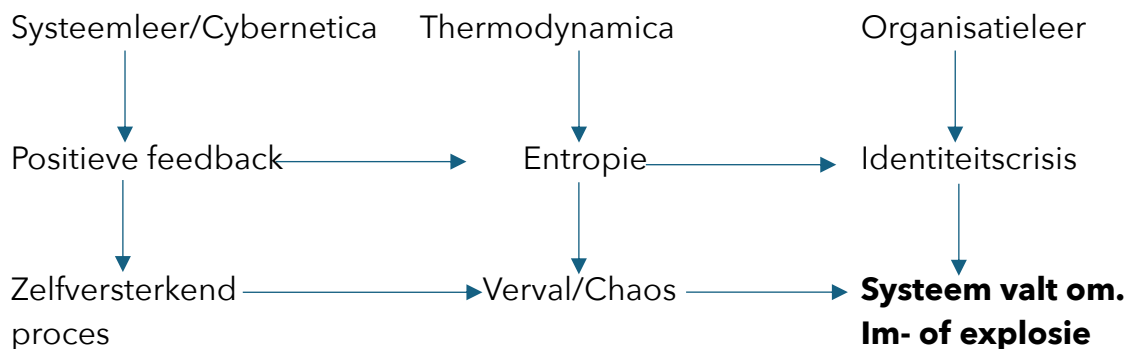
De rot van het politieke systeem begon dus al medio jaren zeventig met:

- (a) het verkeerde besluit om de leden van de Kamer te accommoderen met de introductie van sectorale beleidscommissies waarbinnen ze zichzelf als beleidsspecialisten, met het gezicht naar de ministeriële beleidsagenda’s, positioneerden met de rug naar het volk,
- (b) en met het Kabinet Van Agt, geleid door de ‘wijsheid’ van vicepremier Hans Wiegel met zijn uitspraak: *“Beter een verkeerde beslissing dan geen beslissing.”*

Het is nadien niet beter geworden. Die politieke levenscyclus van 46 jaar eindigde met de val van Rutte IV in 2023. Het déficit van de zich op de borst kloppende, maar gaandeweg steeds legere 'bestuurderspartijen' CDA en VVD.

De wetmatigheden van het proces van verval

Het schema hieronder toont de formule van de wetmatigheden van het gestage proces van verval van ons politieke systeem. Aan systeemleer/cybernetica ontlelen we positieve feedback dat als zelfversterkend proces het entropisch verval dat in elk systeem schuil gaat dat verval verder aanjaagt, waarna het systeem - vroeg of laat - via een identiteitscrisis omvalt.

Dit alles wordt gedetailleerd beschreven in dit Verzameld Werk. Daarin vindt u de rode draden van mijn publicaties die vanaf begin jaren zeventig tot nu toe beschrijven waarom en hoe ons politieke systeem - en met name het functioneren van de Tweede Kamer - is gaan chaotiseren langs de lijnen van de tekening.

In "IK VAL AAN, VOLG MIJ" (1): WAAROM DEZE AANVAL? wijs ik op het feit dat de Tweede Kamer geen benul heeft van Recht, RechtMatigheid en RechtVaardigheid als bouwstenen van RechtsStatelijkheid. En dat het daarom geboden is alle beschikbare kennis en moed in te zetten om dat proces te stoppen.

In "IK VAL AAN, VOLG MIJ" (2): WIE MOET MIJ VOLGEN? (onderverdeeld in 2a, 2b en 2c) stel ik dat tientallen *Institutes* verantwoordelijk moeten worden geacht om mij te volgen, en wel door zich gedurfd en onorthodox rekenschap te geven van:

- o een boek van Frans Tonnaer met 92 Stellingen over Rechtvaardigheid en een aantal Rechtsbeginselen;
- o een boek van Peter Hovens over de dringende noodzaak om het vervallen 'Huis van Thorbecke' fundamenteel te herstellen;
- o een boek van Ingo Piepers over een dreigende allesomvattende systeemcrisis van de internationale orde, annex nieuwe wereldoorlog.

In deze Aanval 3 gaat het nu om de vraag: HOE MOET DAT DAN? Ik schets summier een plan van aanpak.

De representatieve democratie als een electieve aristocratie

In zijn afscheidscollege van 12 april 2010 aan de Rijksuniversiteit Groningen stelt emeritus hoogleraar Geschiedenis van de Filosofie, Frank Ankersmit, dat het begrip 'representatieve democratie' strikt genomen een oxymoron is omdat het hier gaat over twee begrippen die elkaar uitsluiten. Democratie betekent immers dat het volk regeert. En dat verdraagt zich niet met regeren door een representatie van het volk. In navolging van Jean-Jacques Rousseau stelt hij dat de 'representatieve democratie' niets anders is dan een 'electieve aristocratie'.

Aan deze discussie tussen politieke - en rechtsfilosofen over de betekenis van 'representatieve democratie' kan ik niets toevoegen. Maar ik heb wel een standpunt over consequenties, te verbinden aan het begrip 'electieve aristocratie'.

In mijn laatste boek van april 2023 stel ik dat het de hoogste tijd is om Artikel 3 van de Grondwet aan te passen, in die zin dat er eindelijk - grondwettelijk verankerd - eisen van bekwaamheid en geschiktheid worden gesteld aan hen die het hoogste politieke ambt van het land bekleden. Nu kan krachtens Artikel 3 Grondwet elke 'halve zool' door politieke partijen verkiesbaar worden gesteld. Dit kan ons land zich niet langer veroorloven. Zoals ik elders al eens formuleerde vertrouwde in 2006 een lid van de griffie van de Tweede Kamer mij toe: *"Na elke verkiezing komt er een Tweede Kamer die nog slechter is dan de vorige."* Die zin sloot

naadloos aan op mijn analyses van de disfunctionele, kortzichtige, amorele en immorele werkwijze van de Kamer sinds begin jaren zeventig. Om verder verval van ons politiek systeem te stoppen moeten we de strengste eisen gaan stellen aan hen die ons vertegenwoordigen. Als er iets genormaliseerd moet worden dan is het wel dat ook voor parlementariërs moet gelden dat je voldoende bekwaam en geschikt moet zijn voor het werk dat je graag wil gaan doen, in casu het bekleden van het politieke ambt. Nota bene het belangrijkste ambt ter wereld.

Ik neem de vrijheid om Ankersmits begrip 'electieve aristocratie' normatief op te vatten. Het woord 'aristocratie' is afgeleid van 'aristoï' (= de besten) en kratein (= regeren). Ik heb er geen enkel bezwaar tegen om de Tweede Kamer te zien als een lichaam dat bestaat uit de beste 150 burgers van het land. De consequentie is dan wel dat ze tot dat ambt moeten zijn opgeleid in, en getoetst op de bekwaamheid en geschiktheid voor dat hoogste politieke ambt. In het getoonde boek formuleer

ik 30 eisen van bekwaamheid en 26 op het vlak van geschiktheid. En daar hoort nul komma nul bestuur en beleid bij. Dergelijke begrippen vallen onder het domein van een Kabinet. De aanwezigheid van beleidsspecialisten in de Tweede Kamer is een vloek. Alleen generalisten kunnen het volk vertegenwoordigen.

Van Frank Ankersmit heb ik nog meer geleerd. In de context van zijn recentelijk voltooide levenswerk *Representation: The Birth of Historical Reality from the Death of the Past* (Columbia University Press) maakt hij een politiek uitstapje, waarvan de pointe is dat als een bevolking de Waarheid minacht de democratie niet meer kan functioneren. De Waarheid minachten in de zin van niet doorzien van leugens, propaganda, lege beloften, kunstmatig gecreëerd vijandbeeld (racisme, anti-migratie, discriminatie, omvolkingsmythe) en van ander repertoire van radicaal-rechtse nationalisten en populistten. Een volk dat bij verkiezingen blijf geeft de domheid en geslepenheid van dergelijke figuren te negeren en ze de sleutel te geven van de deur naar het centrum van de macht, gericht op ontmanteling van democratie, beseft niet dat het als kinderen gedwee achter eigentijdse rattenvangers van Hamelen aanloopt. De ondergang tegemoet.

Het is een *conditio sine qua non* voor een goed functionerende democratie dat elementaire politieke en juridische waarheden niet worden aangevochten en algemeen geaccepteerd zijn. Elementaire waarheden – aangenaam voor sommigen, onaangenaam voor anderen – moeten voor alle groeperingen in een democratie boven iedere twijfel verheven zijn. Het grootste gevaar van extreemrechts ligt in de geneigdheid van degenen die zich daar thuis voelen om aantoonbare waarheid af te doen als nep-nieuws, of als ‘ook maar een opvatting’. Dit is waar de sociale media de democratie meer kwaad doen dan enige andere factor in onze hedendaagse samenlevingen. ‘De waarheid’ verbindt niet meer, maar verdeelt Staat en Samenleving. Kern van de zaak is en blijft dat de Waarheid het eerste en belangrijkste instrument is om onze democratie gezond te houden. Niets disciplineert een democratie beter en effectiever dan de Waarheid. Vergeten of negeren we dat, dan betreden we het pad dat leidt naar de autocratie, incompetent en corrupt bestuur.

Ik deel de mening van Ankersmit dat het een absolute minimumvoorwaarde is voor een enigszins redelijk functionerende democratie dat het volk in meerderheid in staat is onwaarheid van waarheid te scheiden. En aldus zijn echte eigenbelang, niet dat van aspirant volksmenners, weet te definiëren. Ook in het stemlokaal. Dat is bij de verkiezingen van november 2023 niet gebeurd. En dat baart grote zorgen.

Het politieke systeem was in Rutte IV inmiddels gezakt naar het niveau van ‘geitenpaadjesbestuur’. Bij de formatie van een nieuwe coalitie van vier partijen gleed dit neerwaarts door naar het voor onmogelijk gehouden nog lagere niveau

van vier partijleiders die zich beraadden over de vraag wat ze vonden van het begrip 'Rechtsstatelijkheid' en 'de Grondwet'. Waardoor ons politieke systeem nu dreigt nog verder door te zakken naar een oligarchie, uiteindelijk resulterend in een ochlocratie, een heerschappij van het gepeupel.

Wijziging Artikel 3 Grondwet

Waar ik in de Aanvallen 1, 2a, 2b en 2c stel dat het huidige niveau van de Tweede Kamer moet worden vervangen door een van uitzonderlijke hoge kwaliteit, is wijziging van Artikel 3 Grondwet de weg die moet worden ingeslagen. In genoemd boek schets ik een aanpak die ik hier summier samenvat.

Artikel 3 Grondwet moet gaan luiden: *"Alle Nederlanders zijn op gelijke voet in openbare dienst benoembaar, behoudens ieders verantwoordelijkheid voor de wet."* Het door mij toegevoegde deel achter de komma (dezelfde formulering als bij Artikel 7 over de vrije meningsuiting) wijst op de noodzaak bij wet vast te stellen aan welke eisen van bekwaamheid en geschiktheid moet worden voldaan om lid van de Tweede Kamer te mogen worden en hoe dat getoetst kan worden.

Dit is een taak en zaak voor politieke partijen. Zij moeten niet alleen een procedure starten tot wijziging van Artikel 3 Grondwet, maar ook hun kandidaten voor het lidmaatschap van de Kamer (laten) klaarstomen. Zeer beknopt zal de wet die dit moet regelen onder meer het volgende moeten bevatten:

1. Politieke partijen richten samen een niet-partijgebonden opleidingsinstituut op dat voorziet in de leerstof voor tenminste de door mij onderscheiden 30 bekwaamheidseisen en de 26 geschiktheidseisen voor het bekleden van het belangrijkste politieke ambt van ons land.
2. Het volgen van die opleiding is echter niet verplicht. Potentiële parlamentskandidaten kunnen dat niveau ook anderszins bereiken.
3. Voor het volgen van die opleiding is geen vooropleiding vereist. Zij heeft de structuur van de open universiteit. Mits didactisch en pedagogisch goed opgezet kan iedereen leren wat de *Deugdenethiek* van Aristoteles inhoudt.
4. Het niet-partijgebonden bestuur van dat Instituut richt een Comité op van 15 niet-partijgebonden burgers. Dat Comité onderzoekt de kwaliteit van de kandidatuur van de aspirant Kamerleden. Zowel die van hen die zijn opgeleid door het Instituut, als van hen die anderszins het vereiste niveau verworven (denken te) hebben. Samenstelling: 5 wetenschappers op het gebied van politieke filosofie, rechtsfilosofie, staatsrecht, internationaal recht, gedragswetenschappen, systeemtheorie, cybernetica en organisatieleer; 5 leden uit de wereld van kunst en cultuur¹⁰; de overige 5 burgers met

¹⁰ Onderwijs, wetenschap, kunst en cultuur zijn de vier belangrijkste bronnen van vernieuwing.

aanzienlijke levenservaring. Samen vertegenwoordigen ze de geobjectiveerde *Wisdom of the Crowd*.

5. Het Comité onderzoekt de geloofsbrieven van de kandidaten en hoort hen persoonlijk. Het velt geen oordeel over politieke waarden, maar gaat alleen na of de kandidaten voldoende bekwaam en geschikt kunnen worden geacht voor het bekleden van het hoogste ambt van het land.
6. Onderzoek naar de geestelijke vermogens is een verplicht onderdeel van dat onderzoek. Psychopaten, narcisten en cryptofascisten moeten worden tegengehouden voordat ze de poort naar de Tweede Kamer passeren.
7. Als een kandidaat geen *nihil obstat* krijgt is het aan de betreffende politieke partij om de kandidaat wel of niet terug te trekken. Als de partij besluit de kandidatuur te handhaven is het aan de kiezer om wel of niet op betrokkene te stemmen.
8. Na de verkiezing blijft het Comité bestaan tot de volgende verkiezing. Tijdens de zittingsperiode houdt het Comité toezicht op het gedrag van de Kamerleden - binnen en buiten de Tweede Kamer. Het Comité is niet bevoegd een gekozen Kamerlid uit de Kamer te verwijderen, maar wel bevoegd om na onderzoek normafwijkend gedrag openbaar te maken.

Dit is een extreem korte samenvatting van mijn aanbevelingen in dit boek:

Let wel, dit zou moeten gelden voor hen die door politieke partijen als verkiesbaar worden aangemerkt voor het lidmaatschap van de Tweede Kamer. Niet voor degenen die lid van het Kabinet worden. Die worden niet verkozen, maar benoemd. Door de Koning. Voor hen moet gelden dat ze NIET als verkozen leden van de Kamer mogen doorstromen naar het Kabinet. Ik deel het standpunt van Peter Hovens dat zij die door het volk zijn gekozen het ambt van vertegenwoordiger van het volk gedurende de hele termijn moeten vervullen. Je laten kiezen in de Kamer met het oog op doorstroming naar een ministerschap is bedriegen van de kiezer.

Hoe krijgen we de *Institutes* in beweging?

Met de verbale Aanvallen 1, 2a, 2b en 2c beoog ik vele tientallen *Institutes* te activeren om hun verantwoordelijkheid te nemen het verval van ons politieke stelsel te stoppen en om te keren tot een systeem dat tot het einde van deze eeuw bestand is tegen interne, Europese en mondiale dreigingen. De vraag is natuurlijk: hoe krijgen we die *Institutes* in beweging? Hoe kunnen ze begrijpen en aanvaarden dat ze uit hun comfortzone moeten komen en gedurfd/onorthodox, out-of-the-box getuigen van begrip en inzicht:

- o in de noodzaak tot herziening van Artikel 3 Grondwet (zie Aanval 1);

- in de 92 Stellingen van Tonnaer inzake Rechtvaardigheid, en een aantal Rechtsbeginselen conform internationaal recht (zie Aanval 2a);
- in de noodzaak tot fundamentele vernieuwing van het 'Huis van Thorbecke' conform de inzichten van Hovens (zie Aanval 2b);
- en in de constitutionele en praktische maatregelen die nodig zijn als weerbaarheid tegen de aanstormende systeemcrisis van de internationale orde, annex wereldoorlog, zoals voorzien door Piepers (zie Aanval 2c).

De *Institutes* in beweging brengen en houden, ze vastberaden laten doen wat de waarden-loze Tweede Kamers – en hun waarde-loze kabinetten – de afgelopen 40-50 jaar verzaakt hebben, zie ik als een taak van een Consortium van hoogleraren Bestuurskunde.¹¹ Hier is geen ruimte voor een discussie over de vraag wat de inhoud en toekomst van de Bestuurskunde is, of het een multidisciplinaire dan wel interdisciplinaire wetenschap is en waar de grenzen liggen ten opzichte van politicologie, sociologie, organisatieleer en andere monodisciplines. Tezamen vertegenwoordigen de hoogleraren Bestuurskunde alle invalshoeken waarmee de inrichting en werkwijze van ons politieke systeem vakkundig benaderd en verbeterd kunnen worden. Zij zijn instaat leiding te geven aan een totaal vernieuwd politiek systeem door de *Institutes* die mij zouden moeten volgen in een gedurfde en onorthodoxe toepassing van de vier genoemde boeken in beweging te krijgen, op weg naar een nieuwe politieke levenscyclus voor de rest van deze eeuw.

Geef dus leiding aan het activeren van de *Institutes*, genoemd in Aanval 2a een nieuw politiek systeem, gevestigd op Recht, RechtMatigheid en RechtVaardigheid als de bouwstenen van RechtsStatelijkheid, inclusief de renovatie van het 'Huis van Thorbecke' (Aanval 2b) en tevens inclusief het opbouwen van weerbaarheid tegen de schade als gevolg van de onvermijdelijke systeemcrisis van de internationale orde, annex een nieuwe wereldoorlog, zoals verwerkt in Aanval 2c.

Ik daag de hoogleraren Bestuurskunde uit om samen met hun medewerkers en studenten de leiding te nemen om gedurfd en onorthodox Nederland te behoeden voor een ondergang. Een ondergang die zich toont in de verloedering van ons politieke systeem, afglijdend naar een bestuurlijk vacuüm dat bezet gaat worden door personen die Recht, RechtMatigheid en RechtVaardigheid als

¹¹ Voor een legitimatie van dit standpunt voer ik aan: (a) dat ik in de periode 1972-1973 medeoprichter was van de Vereniging voor Bestuurskunde, (b) vijf jaar als vicevoorzitter belast was met het bevorderen van bestuurskunde onderwijs aan universiteiten en hogescholen en (c) met een Methode Klinkers – als aggregatie van elementen uit een aantal monodisciplines – een interdisciplinaire bestuurskunde methodiek ontwikkelde waarmee ik enkele tientallen jaren binnen en buiten Nederland overheden heb bijgestaan in het oplossen van politiek-maatschappelijke problemen.

bouwstenen van RechtsStatelijkheid hoogstens foutloos kunnen schrijven, maar niet weten wat ze betekenen voor bestendige democratische politieke besluitvorming door hen die als 'aristoï' geroepen zijn het volk te vertegenwoordigen.

Ik bewaar dierbare herinneringen aan het doceren van de bestuurskunde voor mijn studenten in Utrecht. In die tijd (1970-1983) waren die nog niet georganiseerd. Nu wel. In het LOB: het Landelijk Overleg Bestuurskunde-verenigingen; een federatie van tien verenigingen van bestuurskunde-studenten. Als zij hun verantwoordelijkheid zien verwacht ik een spectaculaire aanpak van de problematiek die in dit essay beschreven is.

Het gaat om een Handelingskeuze zoals ik die aan de orde stelde in Aanval 2a bij de toepassing van de 92 Stellingen van Frans Tonnaer. De bestuurskundigen begrijpen het, of niet. Ze nemen hun gezamenlijke verantwoordelijkheid om de staat te bewaren en te bewaken, of niet. Zo ja, dan zal de Bestuurskunde Wereld een versterking zijn van Hovens' concept van de SamenWereld. We zien wel wat ervan komt.

Een annotatie bij het begrip 'Federale Staatsvorming van Europa'

Als voormalig President van de Federal Alliance of European Federalists (FAEF) verheugt het mij dat zowel Peter Hovens als Ingo Piepers in hun boeken (zie Aanvallen 2b en 2c) aandacht schenken aan het nut en de noodzaak om - eindelijk na tweehonderd jaar politiek blokkeren - een federaal Europa te vestigen. In Piepers' analytische beschrijving van de ontwikkeling van het Europese statensysteem sinds 1500 komt helder naar voren dat een federaal Europa het nieuwe - constitutioneel gevestigde - vierde Europese statensysteem zal worden na een omvattende systeemcrisis van het huidige verdragsrechtelijke stelsel, annex niet-systeem oorlogen en een zeer waarschijnlijke derde wereldoorlog.

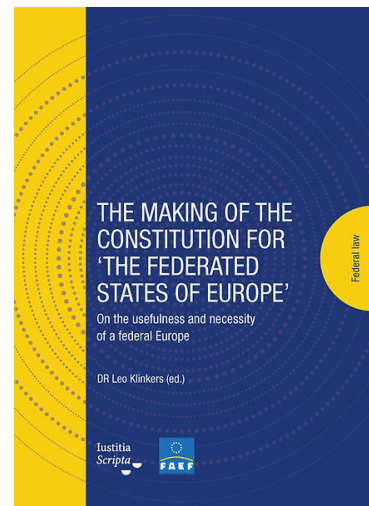
Als mijn oproep aan de hoogleraren Bestuurskunde slaagt acht ik het mogelijk dat het Nederlandse politieke systeem tijdig voldoende weerbaarheid opbouwt tegen de onvermijdelijke schade van een dergelijke omvattende crisis. Zo niet, dan hebben we te berusten in de les die de geschiedenis ons steeds leert: een fundamentele vernieuwing volgt pas na een ernstige crisis waarvoor wel tijdig werd gewaarschuwd, maar die politiek niet herkend en erkend werd door hen die het zich tot hun verantwoordelijkheid hadden moeten achten.

Ik neem hier geen ruimte om diverse kletspraatjes tegen een federaal Europa te ontzenuwen. Ik maak één uitzondering. Frits Bolkestein achtte het met enige regelmaat een vorm van grote wijsheid om te stellen dat je voor een federale staat één volk met één taal nodig hebt. En dat het daarom niet mogelijk zou zijn van

Europa een federale staat te maken. Welnu, India, de grootste van de huidige 27 federale staten in de wereld – samen goed voor 42%+ van de wereldbevolking – erkent in haar federale constitutie niet minder dan 22 officiële talen voor 22 van haar bevolkingsgroepen.

En nog een, bijvoorbeeld de steeds weer herhaalde mening dat lidstaten van een federatie soevereiniteit verliezen. Na ruim vijftig jaar met dit onderwerp bezig te zijn geweest durf ik te stellen dat er minder dan tien mensen in Nederland zijn die met gezag kunnen spreken over standaarden van federale staatsvorming.

Hier geldt: *“Wie niet leest, die niet leert.”* Daarom wijs ik op nevenstaand boek van september 2022. Een federale constitutie voor Europa, bestaande uit slechts tien artikelen. Meer zijn er niet nodig. Een constitutie, ontworpen door FAEFs Citizens’ Convention van 70 personen, werkend van oktober 2021 tot eind maart 2022, in de stijl van de Philadelphia Conventie die eertijds (1787) met een federale constitutie van slechts zeven artikelen de Verenigde Staten van Amerika vestigde.

Voor de goede orde: als de hoogleraren Bestuurskunde – gesteund door het federale LOB van tien bestuurskunde-verenigingen – inderdaad aan de slag gaan met het activeren van de tientallen *Instituties* die ons politieke systeem moeten vernieuwen, dan horen zij dit onderwerp mee te nemen: het ondemocratische en disfunctionele intergouvernementele, verdragsrechtelijke EU-stelsel inruilen voor een democratische federale Europese staat, gebaseerd op een democratische constitutie in plaats van de ondemocratische en disfunctionele verdragen.

Ik wens u het beste.

mr. dr. Leo Klinkers
Bestuurskundig adviseur
6 juni 2024